

सुशान्तांनसारी जादू

[illegible][illegible]

प्राचीन कालों की विभिन्न अवस्था
में प्राचीन कालों की विभिन्न अवस्था

[illegible]

महाराष्ट्र सरकारने या ठिकाणी एक नवीन शाळा उघडण्याचा निर्णय घेतला आहे. या शाळेची उद्घाटन सोहळा २०१३ च्या सुरुवातीला होईल असेही सरकारने म्हणले आहे.

[illegible][illegible]

આયુર્વિદ્યા સંસ્કૃતમાં જન્મી
વનુ શાસ્ત્ર સંસ્કૃતમાં વિકસી
શુભરૂપે સ્થાપિત થયેલ છે.

આયુર્વિદ્યા

हा कुटुंबाचे रक्षण

आयुर्विमा हा कुटुंबाचे रक्षण
करण्याचा सुरक्षित व खात्रीचा
मार्ग आहे

भारतीय

आचार्यविद्यालय

2 | 72 ▶

पल्लडा
दशपैर

एनीसु सचिवके प्राध्यापकके

संस्कृत-विद्यापीठ
मुंबई
मुंबई-४०० ००५

[illegible]

ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਹਰਦਿਆਲੀ ਕਾਮਰੇਜ਼ੀ
ਲੇਖਕਾ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਰਜੀਤ
ਜਾਨੀ ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਤ
ਇਕਾਓਤਿਸ਼ਾਨ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੁਰਜੀਤ

हुकार चोर

एके दिवशी रात्री तीन चोर, त्यांनी त्या दिवशी गावातून चोरून आणलेले धनपैमे दागिने खपेरे घेऊन जंगलात एका जुन्या पडरवा देवळाभवळ आले आणि त्यांनी त्या देवळातल्या मूर्तीच्या मागे लोचोरीचा माल लपवून ठेवला. नंतर निश्चित होऊन तिथे देवळाच्या सभामंडपात बसून गप्पा मारू लागले.

बोलता बोलता त्या तिघांपैकी मोठ्या चोराच्या सनात एक विचित्र विचार आला, तो इतर दोघांना म्हणाला-“मी सांगतो ते सक्षपूर्वक ऐका, बरं का! आता आपण जो माल चोरून आणला आहे तो आपलाच वाटून घेतला तर आपल्या पैकी एकाचही दारिद्र्य जाणार नाही. तसे न करता आपल्यापैकी एकानेच सर्व धन पतळं तर आपला ही जवळीक घोक्याची कुली कापसची सोडून मुलाने आरुध्य घालवला येईल.”

तो गोष्ट दोघांनाही पटली व दोघांनीही होकाराची माना हलविल्या.

परंतु चोरून आणलेले सर्व धन कोणी घ्यायचं ठरविणं म्हणजे एक मोठी समस्याच समोर आली.

मोठ्या चोराने काही वेळ विचार करून म्हटले-“ही समस्या सोडवायला मला एक उपाय मुचला आहे. उद्या सकाळी उज्याच्या-पूर्वी उमाला स्वप्नात या धनाच्या सहाय्याने तो कोटचावीस लाखानं दिलेल त्याला हे सर्व धन देऊन टाकायचं.”

दुसऱ्या दोघांनी त्या गोष्टीसही होकार दिला. स्वानंतर तिघे झोपायझा म्हणून जमिनीवर आडवे झाले. परंतु कोणालाच झोप लागेना काही वेळाने मोठ्या चोराने सकाळी उठल्यावर त्याला कती स्वप्न पडले. ते सांगायचे सोडून निश्चितपणे झोपला. दुसरा चोरसुद्धा काय स्वप्न पडले, हे

मनात कुठंबून ठेविले मिटून पडला. तिसरा चोर निराश्रयान प्रकारे विचार करू लागला, इतर दोघे चांगले धोक लावल्यावर त्याने भुतोच्या मागे ठेवलेले धन दागिने वगैरेच बोचके उचलले आणि जवळच एका बदाच्या झाडाच्या डोलीत घेऊन घेऊन झोपला.

उज्यादिव्यावर तिघे नीर उठले. सकाट्या दोघांनी विचारण्यावर बोलता चोराने त्याला पडलेले स्वप्न रंगवून या अंकात सांगितले. म्हणाला-“मी, आपण सर्वांनी मिळून चोरून आणलेले पैसे घेऊन मी पूर्वी कधी न पाहिलेल्या राज्यात गेलो तेथे पिके फार छान आली होती. राज्यात मुकाळ होता. परंतु सवकशी केल्यावर मला फडले की त्या राज्यात चोरांचा कुळमुळात फार वास्तव होता. म्हणून मी गर्ब वन एका तुरजित जागी ठेवून देऊन व्यापार करून उदरनिर्वाह करण्याचे ठरविले. परंतु माझ्या दुर्दैवाने त्याच दिवशी रात्री सर्व धन चोरीला गेले.

मला अणार दुःख झाले. मी लगेच माऊन त्या देशाच्या राजाकडे फिरविले नोंदवली. राजा फार काळजीत पडला व म्हणाला-“बाबारे, तू कोणी परदेशी दिवशी आहेस. आमच्या राज्यात एकाहून एक अड्डल चोर आहेत. त्या चोराना घेऊन

देण्याच्याला मी आपली मुलगी देऊन त्याला आपले अर्धे राज्य मुद्रा देईन असे धमकी पिटून जाहीर केले आहे. परंतु आजपर्यंत कोणी चोरांना घेऊन देण्यात यशस्वी झाला नाही.”

“राजकुमारी लग्न आणि अर्धे राज्य मिळण्याची गोष्ट ऐकून मला द्विगुणित उत्साह पडला. मी राजाच्या म्हणाली-“महाराज, तुम्ही दुःखी होण्याचे कारण नाही. मी त्या सर्व अड्डल चोरांना घेऊन अटक करून तुमच्या तपोर हजर करतो.”

“चोरांना धरायचं काम चोरानेच करावं! पण मी तस म्हटले नाही बरं का?

निघाली. परंतु वाटेत एक मोठे वाईट झाले आणि त्यात आमचे जहाज बऱ्या खडकावर जाडळून फुटले. परंतु मी आपल्या पंजाबे व दागिन्यांचे बोचके घेऊन पोहोचलो. मला मला नागलोकाल पोचलो. तेथे हिरे व दागिन्ये पाहून माझ डोळे दिपूनच बसले. परंतु आश्चर्य असे की नागलोकातल्या लोकांनी माझ्या जवळच्या दागिन्यांची कलाकुसरी पाहिली व आश्चर्यचकित झाले. नागलोकाची युवराणी नागदेवी हिने माझ्या जवळचे सर्व दागिने मागितले.

त्यावेळी माझ्या डोक्यात 'चर' असे झाले. कारण मी काही दागिने नागदेवीला न देता तिच्या सैनिकांना इनाम म्हणून दिले होते. नागदेवीने आपल्या सैनिकांना तिच्याहून चांगले चांगले दागिने घ्यावे असे सांगितले व तिला त्यांचा हेवा वाटून ती मला येऊन म्हणाली—“तू मागशील हे मी देईन, तुम्हाकडे उरलेले सर्व दागिने मला देऊन टाक.”

मी त्या बाक्याचीच वाट पहात होतो. तिच्या तोंडातून तेवढे बाक्य बाहेर पडल्याच मी म्हणालो—“नागदेवी, मी जन्मली वाढली ती मातृभूमी सोडून, इतके कष्ट सहन करून आलो तो मुद्रयाशी विवाह करण्याच्या हेतूने. तर मग हे सर्व दागिने तुझेच आहेत! असे म्हणत मी सर्व दागिने तिला देऊन

टाकले. म्हटल्याप्रमाणे नागदेवीने जगचे मांडपाशी विवाह करून घेतला. अशा पद्धतीने आपण लपवून ठेवलेल्या धनार्थाचा सहाय्याने मी नागदेवीच्या युवराणीशी विवाह केला आणि नागदेवाचा राजा झालो.

म्हणजे दोघा चोरांनी त्यांना पडलेली स्वप्न विषट मोठे लावून दागिनेही ती तिच्या चोरांना ऐकतवावर रडके लाई करून द्याला पडलेले स्वप्न मागू लागला. म्हणाला—“हे पहा, तुमच्या दोघांना पडलेल्या स्वप्नाशी तुलना केल्यास मला रात्यात चोर? त्यांना मी केव्हाच परमांकी पाठविले आहे. “असे म्हणत कुशी बंदून पुन्हा घालू लागला.

नंतर मी धाकट्या दावाला उठविले आणि परिस्थिती समजावून सांगितली.

मी माझ्या मुलीशी लग्न केले. परंतु आमचा संसार सुखात झाला असता कमळा तारी आवाज झाला आणि माझ स्वप्न मांडले आणि मी डोळे उघडले.

माझी चौथी जण सोडावर बुरूबा घेऊन आपण मूर्ती मागे लपवून ठेवलेले धन लपवून घेऊन वेचलावाहेर जाऊ लागले. मी लगेच मोठ्या दावाला हलवून ओरडली—“चोर चोर!” परंतु मोठ्या दादा डोळे न उघडताच म्हणाला—“माझ्या रात्यात चोर? त्यांना मी केव्हाच परमांकी पाठविले आहे. “असे म्हणत कुशी बंदून पुन्हा घालू लागला.

नंतर मी धाकट्या दावाला उठविले आणि परिस्थिती समजावून सांगितली.

ही, सांगायची मोष्ट म्हणजे मी थोड्याच दिवसात राष्ट्रातल्या सर्व चोरांना धरून राजासमोर हजर केले. त्याने वचन दिल्याप्रमाणे माझे लग्न राजकन्येशी करून देऊन मला आपले अर्धे राज्य ही दिले. म्हणून आपण लपवून ठेवलेल्या धनाच्या आधारे मी मोठ्याधीशच झाल, एका वेळाचा राजाच झालो.”

दुसरा चोर म्हणाला—“हरकत नाही, तुला एक बांगलेच स्वप्न पडले म्हणायचे. असे सांगून त्याने त्याला पडलेले स्वप्न सांगायला सुरुवात केली.

“मी मी व दागिने घेऊन पूर्वेच्या दिशेने उघापर करण्यासाठी जहाजात वसून

त्याने डोळेच उघडले नाहीत व म्हणाला-
"नागदेवी, मी राजा असतो या नगरी-
कांत चोर घेतोलेच कसे? अहाहा!"
मध्यरात्री ते बुरखेवाले चोर जंगलात पळ
लागले होते.

ते एकनाच दोघे मोठे चोर घाबऱ्या-
घाबऱ्या उठून मूर्ती माग जाऊन घनाच
झोचक तेथेच आहे की नाही पाहू लागले
पण ते तेथे नव्हते.

ते परत येऊन तिसऱ्या चोराला दरेडा-
वून म्हणाले- "खर काय ते बोल. चोर
आले, तू आम्हाला उठवायचा प्रयत्न
केलास, ते सर्व सपशेल खोट!"

तिसरा चोर थोडा देखील जागला न
हाकता म्हणाला- "शात खोट काय आहे?
आपले हुबेहू असे की ते चोर आले तेव्हा
कुम्ही दोघे राज्यकारभार करण्यात गुर-
फटला होतसत!"

ते उत्तर ऐकून दोघे मोठे चोर संतापले
व म्हणाले- "अरे, खर सांगतो, आम्ही तसे
काही स्वप्न पाहिलेच नव्हते शोषायच्या

आधी स्वप्नाची जुळवा जुळवी करून ठेवली
होती, आता तरी खर कायते सांग ते पैसे व
दागिने कोठे लपवून ठेवले आहेत?"

आता मात्र तिसरा चोर मोठ्याने हसून
म्हणाला- "म्हणजे तुम्हाला कोणता ही
स्वप्न पडले नव्हते सर! बरे झाले! तर
मग आपण विचार केला होता तसे स्वप्न
मी एकदमनेच पाहिले व ते मोठे होते.
म्हणून सर्व घन मलाच मिळाले पाहिजे!"
असे सांगून त्याने वडाच्या डोळीत ठेवलेले
बोचके आणले आणि त्यांच्या समोर ठेवले.

दोघे मोठे चोर धाकट्या तिसऱ्या
चोराची हुशारी पाहून थक्क झाले. आपण
दोघे मोठे होतो तरी धाकट्या चोराला
फसवायचा बत केला होता त्यांनी सर्व
घन धाकट्या चोराला देऊ केले व म्हणाले-

"अरे छोटे, तू आज पासून चोरी करायची
सोडून दे आणि कोठे तरी जाऊन या
धनाच्या भांडवलावर मोठा व्यापार कर.
एखाद्या चांगल्या मुलीशी लग्न करून
सुखाने पुढील आयुष्य घालास!"

[१०]

[युद्धात धावाळ होऊन समरसेनला वीरगती मिळाल्याचे कळल्यावर सिवदत्त आपल्या
जमुवामरांसह जंगलात पळून गेला. तेथे त्याला एका जंगली वृद्धनामकाने आश्रय दिला.
त्या दिवशी रात्री त्या रातटी नगरीवर येण्याने हुल्लात केला. त्यांच्यापैकी एका सैनिकाला
त्यांनी कैद केल्यावर मुबद्द नावाच्या सैनिकाले ज्यांचा गोष्टी सांगितल्या. पुढे-]

"मंदरदेवा! त्या शत्रूच्या सैनिकांने जे मुझा आश्चर्यच वाटत आहे. पुढे काय
काही सांगितले ते ऐकून मला न
झासं सांग."

रातटी लोकांच्या वृद्ध नामकाला दोघा-
नाही आश्चर्यचकित करून सोडले.
परिस्थिती काही तरी निराळेच रूप
केत आहे असे मला वाटले." सिवदत्त
म्हणाला.

मंदरदेव मान झोलवीत म्हणाला- "ही
नवी परिस्थिती निमित्त्याचे ऐकून मला
आमच्या या वस्तीपर्यंत तुमच्या राज्या-

आपल्या नायकाच्या आज्ञेप्रमाणे खार माळे आणि जंगलाला आग लावण्याचा प्रकार ज्या वाळून चालू होता त्या वाळूला निघाले. मी मुद्दा अनुयायांसह त्याच्या पाठीपाठ निघालो. त्याच्या स्वादुंध रक्षणासाठी हे कसा पराक्रम दाखवितो व त्याग करू शकतो हे पहायला मिळेल व यांच्या मदतीने आपण नरवाहनच्या विरुद्ध उठाव करू शकतो का याचा अंदाज होऊ शकेल हा विचार माझ्या मनात होता.

आम्ही काही अंतर चालून गेल्यावर आम्हांला तलवारी व कटपारी असलेले नरवाहनचे काही सैनिक एका भिल्ल वस्ती-वर चालून आलेले आम्हांला दिसले. ते हाताला लांगेल ती वस्तू नष्ट करीत होते आणि सापडेल त्या भिल्लाला घन त्याचे हात बांधीत होते. ते त्यांना घन घेऊन ही जात होते. बहुतेक त्यांना आले गेलेल्या कडून घेऊन त्यांच्याकडून वाटेक ती काढे करून घेण्याचा त्यांचा हेतू असावा किंवा त्यांना विकून पैसे मिळविण्याचा हेतू असावा.

इतक्यात भिल्ल नायकाच्या आज्ञेने जपघोष करीत सर्व भिल्ल नरवाहन मिश्रच्या सैनिकांवर एकामेकी तुटून पडले. आपल्याशी युद्ध करायला कोणी इच्छे नमणार असे समजून आलेले सैनिक अक-

स्मात झालेल्या भार हल्ल्यामुळे पावरले मिश्राला जो सापडेल त्या सैनिकांना आपल्या भात्याने भोसकले आणि पकडून घेऊन जात असलेल्या भिल्लाला सोडवून नमनमकार करू लागले.

या चकमकीत मला माझ्या अनुयायांसह भाग घ्यायला बंधीच मिळाली नाही. त्याची गरजच भासली नाही. भिल्लांचे बंधू व साहस पाहून तर मी आश्चर्यचकितच झालो. पोहोसे सैनिक शिक्षण व शिक्षा यांची माहिती मांडा विली तर यांच्या मदतीने नरवाहनने बळकावलेल्या कुठिलभी बेटाला मुक्ती मिळू शकेल असे मला वाटले.

“तो जळत असलेला जंगलाचा प्रदेश असाच सोडून जावयाचा का? ती जाग पसरत या वाळूचा मुद्दा घेऊ शकेल नाही का?” मी बुद्ध भिल्ल नायकाला म्हणले.

त्याने त्या जळत असलेल्या आगीकडे पाहिले व म्हणाला—“ती आग निमविणं थापल्या मानवनातीस वाचव नाही. जाग लावणे माघ फार छोटे आहे. बरे तर एक गोष्ट विचारात, तुमचा तो नरवाहन राजा आम्हांचे हे जंगल वाटेक त्याला देऊन टाकतो आहे का स्वतः बळकावणार आहे, हे कसं कायही समजायचं? आम्ही सर्व रानटी जातीच्या लोकांनी एक होऊन या गोष्टीस विरोध केला तर? तो आमचा सर्वांचा

सर्वनाश करण्याचा प्रयत्न करीत का?”

मी त्या भिल्लनायकाच्या तोंडी तसा प्रस्नाची अपेक्षाच करीत होतो. मी न्याया नरवाहन मिश्राची कूटनीती आणि त्याला मदत करणारे आगळी काही द्रोही यांची सर्व माहिती सांगितली. त्याला मदत करणाऱ्यांच्या समोर बाटायला काही कॅकले नाही व त्यांना लूट केले नाही वर तेच त्यांच्याविरुद्ध उलटून त्याचा हत्यमात्र नाही का करणार? म्हणून अर्थ काही केल्या-सिवाय त्याचे काम चालणारच नाही तुम्हांला या संकटातून सुटका करून घ्या-मची असेल तर तुम्ही सर्वांनी एकजूटीने

जांदोवा

त्याचा विरोध केला पाहिजे. बाधित दुसरा उपायच नाही.”

मी म्हणून ते सर्व ऐकून मिर्लाचा तो नायक काहीवेळ विचार करीत राहिला आणि तेथे जमलेल्या भिल्लांकडे वळून म्हणाला—”कुठ्ठी सर्वांनी जाऊन हा निरोप जंगलातील सर्व वस्त्यांत पोचता केला पाहिजे. उद्या बरोबर दुपारी सूर्य डोक्यावर बँडल त्या वेळी छाडण्याच्या वस्तीत सर्व वस्तींच्या प्रमुखांनी एकत्र जमावयाचं आहे. त्यांनी बापापुण्या अनुयायांना बरोबर घेऊन येणे बरोबर होईल.”

पार वेळ दमवू न देता, बापूध धारण करण्याची शक्ती असलेला प्रत्येक भिल्ल-तहण निरनिराळ्या दिशांना ओरडत जाऊले.

मी भिल्लनायकाच्या बरोबर जाड्याचा वस्ती नांवाच्या जागेकडे निघालो.

आम्ही त्या वस्तीत येऊन पोचलो तोंपर्यंत चांगले उत्राडले होते. जवळपास इतक्या वस्त्या असता त्या भिल्ल नायकाने भिल्ल प्रमुखांच्या घरासाठी इतक्या जुरक्या वस्तीचीच निवड का केलेली हे मला त्या वस्तीत आस्वावरक चांगले कळले.

ही जाड्याची वस्ती भिल्लांच्या इतर वस्त्यांसारखी नव्हती. त्या नरतीच्या चारी बाजूला मातीची उंच भित होती आणि जागीजागी उंच सुकजही होते. त्या वस्तीतल्या उंच झाडांवर मांची बांधलेली होती. त्यावरून बाण सोडता येत होते. वस्तीच्या मधोमध एक उंच सागवानाचे

झाड होते, त्यावर थडल्यास चारही बाजूचा सुमारे तीन चार कोसाचा प्रदेश छान दिसत होता. हे त्या वस्तीचे विशेष होते. अत्र येत असल्याचे दिसल्यास आगाऊ सूचना मिळे व शास्त्रा तोंड बांदला सर्व तयारी करणे शक्य होई.

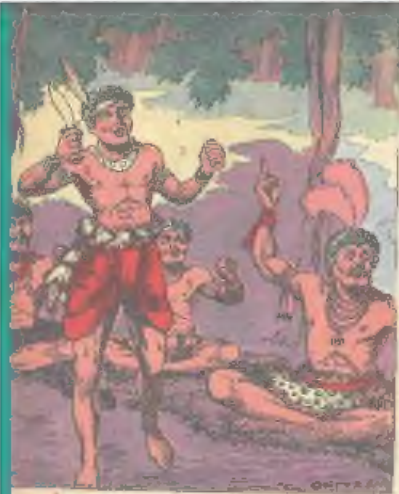
दिवस वाढत गेला तसतसे निरनिराळ्या रानटी वस्त्यांतील प्रमुख बापल्या अनुयायांसह जपू लागले. त्या प्रमुखात काही फारच बुद्ध होते तर काही चांगले सरपंच होते. सर्वांच्या तोंडावर छप आणि कुठ्ठल स्पष्ट दिसत होते.

ठीक दुपारी सूर्य डोक्यावर आला. समा सुक व्हायची सूचना म्हणून मोठमोठी रणवाघे बाजू लागली. एका मोठ्या वडाच्या

झाडाखाला वाघाची व जुरणाची कातडी अंवरण्यात आली. त्यावर भिल्ल प्रमुख एकेक करून येऊन बसू लागले. मी ज्या भिल्लनायका बरोबर आलो होतो. त्याला वडाच्या चारावरचे उच्च आसन देण्यात आले. मला माझ्या अनुयायांसह बसायला सांगण्यात आले.

निरनिराळी फलफळावळे, भास व तांदी-भाडी तिथे जमलेल्या सर्वांना वाडण्यात आली. सर्वांचे फोटवर खाणपिणे भाटी-पल्यावर भिल्लनायक उच्च स्वरात सर्वांना बोलावण्याचे कारण सांगू लागला. म्हणाला—”परिस्थिती पार बदलून नेत्यासारखी दिसत आहे. या कुठ्ठलींनी दीपात आज-पर्यंत कित्येक राजवटी बदलल्या, परंतु या

जंगलातला सर्व प्रदेश वाटून दिला होता. मग पुढे काम करायचे? हा प्रश्न सर्वांच्या समोर राससाधारण उभा होता. काहीतरी केलं पाहिजे हे प्रत्येकाचा वाटण होतो, परंतु काय करायला हवे, हे कोणा-लाही सुचलं नव्हतं. "हे जंगल आमचे आहे!" उपसोगण्याचा हुकूम ही आमचाच आहे!" असे सर्वविच म्हणणे होते.

सर्वे म्हणाले ते जांताणे एकून घेतल्यावर वृद्ध मिल्ल नायक म्हणाला—“पण तो हक्क रहावा यासाठी काय करायचे?...” त्याने स्पष्ट शब्दात सर्वांना विचारले.

तेथे जमलेले प्रमुख परस्परांच्या तोंडाकडे या अर्शी पाहू लागले की “पुढे काय करायचे?” काहीवेळा सर्वे राहिल्यावर एक तक्षण मिल्ल उभा राहून म्हणाला—“त्यांनी आपल्यावर एकाएकी हल्ला करून बळजबरीने जंगल आपल्या ताब्यात कब्ज व्यापवून ठरविले आहे. तेथून आपणही सर्वे समसंनिधी स्थान निरोध करून त्यांचा पराभव केला पाहिजे.”

जे एकून तेथे जमलेल्या समेतून सर्वे दिवांना “होय, होय!” असा आवाज व त्याचा प्रतिध्वनी ऐकू आला. त्या प्रति-सादाची अपेक्षा करीत बसलेला वृद्ध मिल्ल नायक ज्ञानेशाने मान डोलवून म्हणाला—“सर्वे प्रमुखांनी आपापल्या अनुयायांना या

कामासाठी सावडतीच एकत्र करावला लागलं पाहिजे. जवू एका मागून एक वस्ती बळकावण्याचा प्रयत्न करील. त्याला तशी संधी मिळता कामा नये. सर्वांनी एक जुटीने दादला तोंड देऊन हा प्रश्न तडीस लावला पाहिजे. मिळी किंवा पराभव होवो, हा निश्चय कायम आहे!”

त्या समेता हजार असलेल्या सर्वांना तो म्हणाला ते पसंत पडले. हौकाराची सर्वांनी दाढ्या बाजविल्या. तेथून वृद्ध नायक म्हणाला—“परंतु मी तुमच्या सर्वांच्या अनुज्ञेने त्या पूर्वी एक काम करण्याचं ठरविलं आहे. आता कुडसिनी होणाचे राज्य नरबाहुत तांचाच्या एका राजाने हस्तगत करून घेतलं आहे त्याने ज्या तऱ्हेने जंगलावर आपला अधिकार सांगून आपल्या सरदारांना ते वाटून दिलं आहे. ते त्याच तऱ्ही हे मी त्याला कळविणार आहे. तो त्याचे काम उत्तर देतो हे आपण पाहू या!”

ती प्रयत्न करून पहायला सर्वांनी हौकाराची आपली मान हलविली आणि ती सश संघली. दुसऱ्या दिवशी सावकाळ व्हापच्या आधी सर्व प्रमुखांनी आपापल्या अनुयायांसह लढण्याच्या वस्तीत जमायचं ठरलं. जंगलाच्या हद्दीजवळच्या भागातल्या वस्तीा रिश्या करून बायकापोरांना खोल अरण्यातल्या भागात पोचते करावे असेही

ठरले. सर्वे लोक निपून गेल्यावर वृद्ध मिल्ल नायकाने बला जवळ बोलावून घेतले व विचारले—“तुम्हीला काय वाटते? सर्वे वस्तीाचे प्रमुख आले होते त्यांना तुम्ही पाहिलेच आहे. हे लोक त्या सैनिकांच्या समोर टिकाव घेऊन उभे राहू शकतील का?”

“ते आता नाही सांगता येणार. त्या नरबाहुताचे सैनिक शस्त्रविद्येत चांगले निपणत आहेत. शिवाय त्यांना मदतीला चौकंडेदार आहेत. ते अकस्मात हल्ला करून दुसऱ्या क्षणाला नाहीसे होऊ शकतील आता तुमचे लोक पहा, ते तर सर्व पायदळ सैन्यासारखेच आहेत. युद्ध तिकायचं म्हणजे फक्त धंयं व साहुस पुरेसे नसले. तेव्हा

तुम्ही लहानसे बोडेंस्वारांचे एक पल उभे करू शकाल का?" मी विचारले.

मिल्ले नायकाने नकारार्थी ओठ हलविले व म्हणाला—"ते हतक्या लीकर साध्य होणार नाही. आमच्यापैकी काही तरुण मंडळी राव्टी बोडेंना धरून त्यांच्या पाठीवर काही न घालता गमतीखाली स्वार करताने मोठीच जगाम जगदे करण्याची माहिती असणारे कारागीर आमच्यात नाहीत. तरी तशीच गरज पडली तर लहानसे अवयव उभे करता येईल."

"तरमग तसे बोडेंस्वारांचे दल उभे कराच. त्याची गरज फार आहे!" असा मी त्याला सल्ला दिला. रपानंतर वृद्ध मिल्लेनायकाने एका तरुणाला बोलावून हुरणाच्या एका कातड्यावर एका वारदार सुरीने काही छिहिले व म्हणाला—"हे नरकाहन महाराजांना नेऊन दे! हू निभंय-पणे या जंगलातून मैदानात जा. कोणत्याही तिनिकाला दाखविलेस की तो तुला आपल्या महाराजांकडे नेऊन जाईल आणि तू मान

हापास एकही घातन घोरण व कोरत घन पाडिजेस!" त्याने त्याला आज्ञाच केली.

त्या वृद्ध नायकाने पाठविलेल्या पत्राचा कितपत उपयोग होतो हे पाहण्याची उत्सुकता माझ्या मनात होती. एक गोष्ट मात्र माझ्या लक्षात आली. त्या पत्राचा तसा मोठा उपयोग होईल, या गोष्टीची वृद्ध नायकाला सुद्धा विशेष आक्षा लक्षल्याच मला दिसले नाही.

त्या विनंतीची राज आम्ही सर्व लांड-ग्यांच्या वस्तीतच काढली. जंगल जळत असल्याचे कळल. पांगल उजाडल्यावर आम्ही उठलो त्याच्या आधीच म्हातारा मिल्ले नायक व त्याचे अनुयायी उठून सागवानाच जे मोठे झाड होते त्याच्या खाली जसा झाले होते. आम्ही पोचलो तेव्हा साडावर बसलेला एक तरुण मैदानात दूरवर पाहून मोठ्याने ओरडून सांगत होता, तो पहा, आपण पाठवलेला माणूस येतो आहे. परंतु हे काय? पाडवावर बसलेला आहे!" असे वास्तव्याने म्हणाला. (क्रमशः)

साथीदार

विक्रमावित्याने आपला हट्ट सोडला नाही.

तो साडाजवळ गेला श्वेत खांद्यावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मीन होऊन स्वशानाच्या दिशेने चालू लागला. तेव्हा प्रेतांत बसलेला वेताळ स्थाला म्हणाला—"राजा, तुम्ही आल्या आणि जम पाहून तुम्ही वाखाणणी केल्याशिवाय मला राहवत नाही. परंतु एकट्याने कोणतेही कार्य करावयाचे झाले तर त्यात यशप्राप्ती होत नाही, स्वतःचे गूण अपुरे पडतात. काही कामे अवोही असतात की ती पुरी श्वायला साथीदारांची गरज भासते. उदाहरणार्थ मी लवंग देशाच्या महाराज नामक एका वैद्याची गोष्ट सांगतो. लक्ष देऊन ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

लवंग देशात मूलिकावन नावाचे एक मोठे जंगल होते. त्यात नाना प्रकारची औषधी वनस्पती व कंदमूळं पळते मिळत.

व विकिसी शिंद्याची बऱ्याच कसेन एक उद्यम बंद म्हणून मानवीक संघादन केला. परंतु त्यामुळेच गावातील इतर बंद त्याचा प्रस्तर करू लागले. या बंद्याचा कांटा कसा वाजला सारता घईल या गोष्टीचा ते सर्व विचार करीत होते. त्याच सुमारास राजाजने जंगलात पाऊल टाकणे कायद्याविरुद्ध काम होते व त्याबद्दल मोठी शिक्षा होण्याची शक्यता होती. महासारचे सर्व वैद्यशास्त्र जंगलातील वनस्पतीवरच तर चाले. निरनिराळ्या रोगांवर रामबाण औषध म्हणून त्याने अनेक वनस्पतींचा बोध लावला होता.

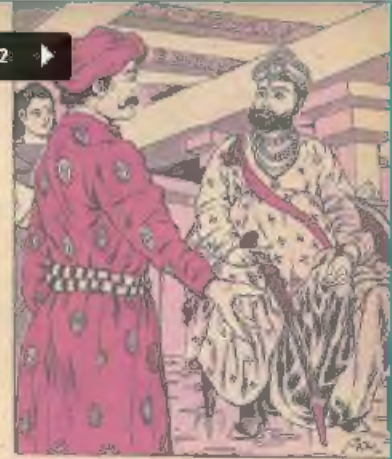
महासार सर्व वैद्यांना भेटला आणि परिस्थिती समजावून सांगितली. त्याने सुचविले की महाराजांचा भेटून औषधी वनस्पती पुरती राजाकडून परवानगी घ्यावी. परंतु कोणताही बंद त्या गोष्टीस कबूल झाला नाही.

बोवडी महासारने स्वतःच महाराजांना भेटायचे ठरविले. परंतु त्याच्या वडिलांनी त्याला समजावून सांगितले की कार्यसिद्धी होवी असेल तर कधी एकट्याने कामाका लागू नये. योग्य साथीदार बरोबर असेल तर कार्यसिद्धी अवश्य होते. अशा योग्य व्यक्तीची निवड करण्यातच तुम्ही योग्यता सिद्ध होईल."

महासार म्हणाला— बाबा, तुम्हा म्हणता आहा, ते मीही मान्य करतो. परंतु योग्य व्यक्तीची निवड मला करता येणार नाही. आपणच योग्य व्यक्तीचे नाव सुचवावे. मी त्याला बरोबर घेऊन महाराजांना भेटेन."

तेव्हा महासारच्या वडिलांनी त्याला कुशकचे नाव सुचविले. कुशक हा लवंग देशाच्या राजाचा सावत्र भाऊ होता. तो स्वभावाने दुष्ट आणि क्रूर होता. सावत्र आई शिस्त होती. म्हणून राजघराण्याची प्रतिष्ठा कायम रहावी यासाठी राजा-कुशकच्या दुवर्तनाकडे दुर्लक्ष करीत असे. ही गोष्ट सर्वांना माहीत होती. कुशकला एका मद्यकर आजारातून महासारने वाचविले होते. म्हणून राजा कुशकने सांगितले तर तबकीच यश मिळेल.

महासार कुशकला बरोबर घेऊन जाऊन राजाला भेटला. सावत्र भावाला पाहताच राजाच्या कपाळाला आठधा पडल्या. कुशकने महाराजांना महासारची ओळख करून देत निवेदन केले—"महाराज, हा एक फार मोठा वैद्य आहे. याला औषधी वनस्पतींची चांगली माहिती आहे. म्हणून याला औषधी वनस्पती पुरती मूलिकानात प्रवेश करण्याची परवानगी देण्याची कृपा करावी. राजाने लगेच महासारला अनुमती पत्र लिहून दिले. महासारने धरी जाल्यावर

वडिलांनी उत्तम सल्ला दिल्याबद्दल त्यांची वात्सल्ये केली. ती बातमी कळल्यावर राजधानीतल्या वैद्यांना अत्यंत आश्चर्य-वाटले. त्यांनी महासारचा कांटा कायमचा काढून टाकण्यासाठी एक कारस्थान रचले. त्यांनी एक विनावी खोटे पत्र राजाकड पाठविले की राज्याच्या सरवृद्धीवर एका गोवी संसर्गजन्य असा संयंकर रोग झपाट्याने पसरत आहे. त्याचा इलाज करण्याची शक्ती एकट्या महासारच्या अंगात आहे. म्हणून त्याला तेथे तत्काळ जाण्यास सांगण्यात यावे. राजाने विशेष चवकशी वगैरे न करता महासारला तेथे जाण्यास आज्ञा पत्र पाठविले.

त्या जंगलाच्या वनस्पतीमुळेच तो वैद्य सुखी व संपन्न होता असे लोक म्हणत. परंतु एक वर्षी त्या वैशात बुक्याळ पडला. पाऊस पडल्यामुळे मूलिकावन वाढून जाऊ लागले. शेत्यातून राहणारे लोक झाडे कापून लाकूडफाटा घेऊन जात. त्यामुळे जंगल विरळ होऊ लागले. जाती वनस्पतीमुळे पाऊसही कमी पडू लागला.

तज्ज्ञांनी सांगितल्यावरून राजाने एक कायदा केला. त्या कायद्यावरून राजाच्या परवानगीशिवाय कोणताही जंगलात पाऊल टाकायला परवानगी नव्हती.

राजधानीत महासार नांवाचा एक वैद्य होता. लहान वयातच त्याने शरीरशास्त्र

[illegible]

महासंघ संरक्षण एवं विकास निदेशिका
 मातृशिक्षा लक्ष्य ऐक्य राजा विकाश एका
 स्थाने विद्युत्काला तिका मवाना ताप्राव
 कारण विनाश विद्युत्काला मवा-
 राज तै सर्व आजादी अ ३ ५ मवा
 भारत एका इलाका काला अ ३ ५ मवा
 राजाने सापथ आजापत्र म ३ ५ मवा
 आणि दुसऱ्या एक सापथ वंश ३ मवा
 गावी पाठविवासा राजव्याप मवा

एकदा राजधानीत पत्रकार २१ वा
एक मास जेथे आला याचा वैयक्तिक
नांगर माहीत असताना प्रसिद्धी हाता
नी आप या फूटपाथीत व वैयक्तिक
कार्या मृगते मरणा ३ एडी एवढे जल ३
नी येथे भ्रष्टाचार हाता नी जल मा
कोणावर रागावून मर यात नसत यक
देत नवे नियम कसून देण नी जल वयत

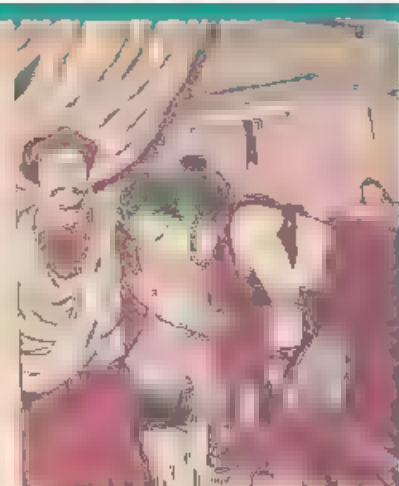
गावातील कित्यक वर्षा २००० मध्ये
बैबला मठाशली गळे आणि त्यांच्या
खाऊन परतले या २००० मध्ये

शब्द १। २। १। २। ३। ४। ५। ६। ७। ८। ९। १०। ११। १२। १३। १४। १५। १६। १७। १८। १९। २०। २१। २२। २३। २४। २५। २६। २७। २८। २९। ३०। ३१। ३२। ३३। ३४। ३५। ३६। ३७। ३८। ३९। ४०। ४१। ४२। ४३। ४४। ४५। ४६। ४७। ४८। ४९। ५०। ५१। ५२। ५३। ५४। ५५। ५६। ५७। ५८। ५९। ६०। ६१। ६२। ६३। ६४। ६५। ६६। ६७। ६८। ६९। ७०। ७१। ७२। ७३। ७४। ७५। ७६। ७७। ७८। ७९। ८०। ८१। ८२। ८३। ८४। ८५। ८६। ८७। ८८। ८९। ९०। ९१। ९२। ९३। ९४। ९५। ९६। ९७। ९८। ९९। १००।

त्या गाष्टिचा राजतन्त्रका आहत
कहत दंडन महामान सधमात्रवे शिष्यम
यहाय कल्याणाभाय मदन करधारा नितनी
तलं लित हाकर दिला तिचे सौंदर्य
पाहून मेल्यसार गाष्टि पडला

[illegible]

रत्नर महासाराचा आह्वय करून देत तं
हृषीकेश अर्पय वंशका (संक्रान्त)

नैऋत्या वरोचर आपल्या दात स्वभावा
विषयी पण जी फार एकल आहे. माझ्या
या भिक्वाला आपण एक क्षिण्य म्हणून

स्वीकाराला ही एक माझी विनंती आहे "
 तेव्हा सत्वसाराने अत्यंत मानदाने महा-
 साराला आपलं मिथ्य म्हणून मान्य केले व
 तीन भाग दिव्यसाधन नैयकशास्त्राची सर्व
 मुपिते त्याला खांगड टाकली

‘तौ आपल्या वडिलांना म्हणाला-’ बाबा मुन्ही जमैकदां सभा लयन कल्लन चेंप्या विषयी आग्रह केला होतां. पण श्री टाळीत आलो परंतु भारती मात्र ही स्वतःच लग्नाला तयार असल्याचें आपणाला सांगतें आहे.’

वेताळ घडवत गाऊन सुरूने म्हणाला-
मित्र मष्टी मी त्या वडिलांनी श्रमाला
मुलाखत वळवली जी त्यांच्या विचारां
विचारांनी मजबूत करण्यासाठी होतं. त्या
का? एकदा त्यांनी मजबूत माझ्या
भवाला वगळून घेऊन ते आला भाग्यला
माझ्याला राजाला तर माझ्या भावाला
माझ्याच निष्ठेने हेच दुस-यावेळी
विद्वत्पंडित वगळून घेऊन आयला माझी
तर या विद्वत्पंडी उलटाच परखाम
होण्याची ज्ञानता होती मजबूत माझे
ही मांड तिच्याही या मांडीमाग मजबूत
नसली होती की माणखी कोही होत? या
एका र मजबूतपणाचे वगळून माझीच अमृत
तू दिल नाहीस तर तुला परिणाम माही-
तच आहे, तुझ्या डोक्याची शक्ती शकले
होऊन तुझ्याच पायांवर लोटू लागली."

विक्रमादित्य उत्तर देत म्हणाला- "महा-
सागराच्या वडिलांना लौकिकज्ञान चांगले
होतं म्हणून त्यांना निरतिशय पाणकीवर
सहणाच्या लोकांच्या स्वभावाची चांगली

माहिती होती राजा. ज्या माझ्यालाच
तीच पुन्हा पाहायला ही नकार उठला त्याला
बरोबर त्याचच मनाचे देऊन मजबूत
महासागराच्या वडिलांनी हेच मजबूत
मिळविले आणि विद्वत्पंडितांच्या माध्यमांनी
हीच मांड भडकी राज्य व्यवस्थेच्या व मांड
मजबूत मजबूत ते म्हणायला राजाला हेच
विष्णूचे काम एक विद्वत्पंडित करीत अथवा
मांड त्याच वगळून मिळविले. सत्यगार
माझ्या हापर माणसाला वळवून घ्यायला
विष्णूच्या वगळून पुण्याची सत्ता देणाने
महासागराच्या वडिलांनी आपल्या लौकिक
ज्ञानाचाच उपयोग केला होता या सर्व अर्थ
भवांच्या आयुष्ये महासागराच्या वगळून
की अख्यता नसली याच मजबूतपणाचे वगळून
वर एक साधनास असला पाणकीच स्वतःच्या
माणसांनी अनिश्चित उच्च मजबूतपणाचे वगळून
कोण हाक हाकले."

आणि वगळून राजाचे मोन भाव होताच
वेताळ ज्ञानास अद्वय ज्ञाना आणि ज्ञानाच्या
जाऊन जाऊन टाकले. (नं. पत)

विद्वत्पणबद्ध शिक्षा

एक याचकक जगण्याच्या वाटने जात
असतो काळीज पेटू लागला पुढे
जाय शक्य नव्हतं पण त्याच्या मुदेंवान
याच एक क्षणिक तवळेचे विसर तो त्या
यापहोत शिरला जायदेत एक मधुम
वयाचे गणम गणक वगळून हातो,
काय यात मज मजबूत पणत असले होते
या याचककत या माणसाच्या वगळून
मा एक मजबूत आहे लाजची राव
यथ आर-या जायदेत काढायला काही
हसकत आहे क? अथवा उपकार मी
आपल्यावर विस्मयकार नाही

तुला आवतं राव यथ कारागला
मुलांचे म्हणून नाही मज अदायला ही
बाबोत परतु माझा एक प्रवान काही,
माझ्या घरी आ काणी पाहणा म्हणून गतो
त्याला मी नेमचार प्रुत विचारला याच
उत्तर पाहूंगत जायने असते. ती उत्तर

बरोबर नसले तर मी एक धाडसीत देतो
तो म्हणून म्हणाला.
त्याची ती अट याचककत मान्य केली
तर मज दार खोदून घे आणि चुलोतबळ
शकायला येऊन बस बोड्या वळान
संपाक तयार होईल." ती म्हणून म्हणाला
संपाक तयार होतं त्याने कीघाता बाळून
वेतले पोटभर जेवून घेतले बेवगलाण
ओटोपल्यावर दोघ बोलत बसले त्या गृह-
स्थान मांडेराकडे बोट दाखवून यात्रेकरूला
विचारले- "विला काय म्हणतात?"

हा गृहस्थ किशोरासारखा हा काय
प्रश्न विचारतो आहे असा विचार कळून
तो याचकक मनातल्या मनात बोड्या हसला
व म्हणाला- "ती माटी आहे!"
नाही त म्हणून आहे! मजबूत"
असे म्हणत त्या गृहस्थाने आपल्या पाहू-
ण्याच्या धाडसीत एक भवकावली. त्या

[illegible]

“का, पापी!” यत्कश्चिद् मृगयसा
 “नार्हं, मात चांगुलपणा आहे!”
 असे म्हणत त्या गृहस्थाने आगव्या पाहू
 आगव्या घोडाहीत पुन्हा ठेवें मंद व
 खोडथार जेजान त्या गृहस्थान आपल्या पाहू
 पाह्या च्यापान त्या जलीत काय आहे?

वृद्धस्थाने वाक्फण्डात् तिसरी श्रद्धावाली
अगदी श्रद्धा त्या गृहस्थाने स्मृतीकडे
नोट दाखवून विचारलं-“त्याका काय
म्हणायला ?”

“उत्तर !” याचककाने उत्तर दिले.
 “नाहो त्याका उंची म्हणतात !” असे
 म्हणत त्या गृहस्थाने आपल्या पादुष्याभ्यां
 लोकात येऊनचली भटकामली.

[illegible]

व्याच वेळी भाजद ग म म म म म
 मात्रावत मात्रावत मात्रावत मात्रावत
 टीला एक विद्या मात्रावत म म म म म
 मात्रावत मात्रावत मात्रावत मात्रावत
 मात्रावत मात्रावत मात्रावत मात्रावत
 मात्रावत मात्रावत मात्रावत मात्रावत
 मात्रावत मात्रावत मात्रावत मात्रावत
 मात्रावत मात्रावत मात्रावत मात्रावत

या वचनं श्रुत्वा तदा तं वचनं श्रुत्वा तदा
ता "वचनं श्रुत्वा तदा तं वचनं श्रुत्वा तदा
वचनं श्रुत्वा तदा तं वचनं श्रुत्वा तदा
वचनं श्रुत्वा तदा तं वचनं श्रुत्वा तदा

अरे सहृदया ! मुखे झारही न आ
जाणेली आहे. पाणी टाकून विसक' मूख
पाहूषवार जो बाणणा जेवणे मा' य
तर ।" असे सांगून एवढेच म्हणून
गुरूस्थाने धोखाड फोडल जाण घ्यावायक
सर्व कंज वतुल ककत आणल्या जाण
निघून गेला.

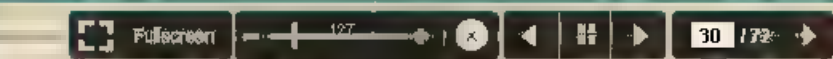
खुरी पत्त

उत्कल राज्यात गहूणाचा उसाकाष्ठ
नावाचा एक व्यापारही ते राज्य मोडून
द्विजपुर मंथानाचोनील मोनापूर पर गावी
'द्वार द्विसापालून रंजमी कापड'चा व्यापार
करत असे

[illegible]

भावने एक प्रकार के जड़ भावों के
देखते होते सामाजिक अभिनेता के रूप में
वह स्वाभाविक रूप से अभिनेता के रूप में
स्थानों के देखने के अभाव में वह
देखने के अभाव में वह देखने के अभाव में
संयोजक के रूप में

नब्बह जमिनदाराने सीतापूरच्या गाव-
कऱ्यांना आपला मानस कळविला आणि
देवळाचा विनवस्त म्हणून कोणत्या वांग
व्यक्तीला नमूने याविषयी त्यांचा विचार
कळवायला विनंती केली राजेश्वर व
रगसाव दोघांच्या गटातील लोकांनी पुढील
विचार केला व या वादोत्ती गटवाजी व
कर्ता एका येथे व्यक्तीची निवड करण्याचा
वागव उद्घासित केला परंतु त्यांच्यापैकी
कोणत्या विनवस्त नेमाचे हे उद्घासकले
नाहीत एक महिला लाटला तरी जमिनदारा-
चा सीतापूरहून काही उत्तर आले नाही

[illegible][illegible][illegible]

८५५५ भूकमलाग माझी निवड
 कोणी नमसा कर राजकुमार ब रंगनाथ
 नारायण हारा न मार (१५) मज्जा
 इत इत न कोणाच न नमो वक्र
 उत्तर देऊ कोण नाही मार
 दुष्टाकाल न पक्ष ५५-५५ मित्रा
 यस दास्य हवे

गतराज राजा नरहरिदास देव राजा दूरान
होकर नरहरिदास राजा ५ मयल भोगव रिक
प्रयोगवा मय रथ रफा दूधोदोह नकु
नवन नमिदशर रश न्यवासा मक गुनन
आदि पावक दूता गुनन ममनुर मोमन
दार महुणा राजा गावात मोठा कोण यासाठी
मूमच मरमन मोडिण व महुणादोह नाल
अमरिवाव मा महुणादोह कल देवळाव
विश्वनाथ हनुमान गवातला मोठा मोमन
नमन न देवता प्रथम नमक देता अशा
मोठा नमकता नमक एकमुनात नमक
नमकाला नमक नमक ?

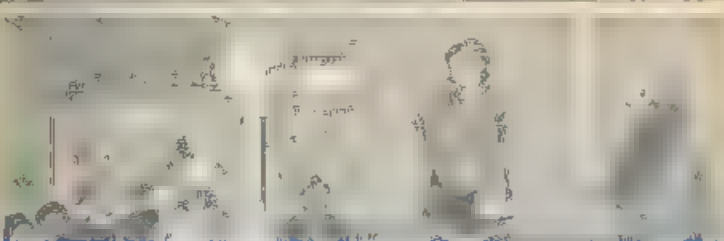
३. एकल वित्तवस्तु व समाधाय दशाव
साया इत्यादी को वित्तवस्तु वित्तवस्तु

तो गावातल्या मोठ्या पुढारी होले नाही
अपेक्षे बोधे परस्परांचे बरे वितरून क्षमि-
ताराला म्हणाला- "आमची वतन मोठेपणा
गावातल्या अधर्ष्या अधर्ष्या सामस्यांपर्यंत
साहू, परंतु समाकल्पना संवेत गावच्या
पाने वर व संवेत गावच्या संवेत पाने वर
नवाय त्यांनी अनेक सवने अनुमान
वाह

जमिनदाराने खगंव उभाकास्तुला
देवळाचा विश्वस्त म्हणून नेमण्याचे जाहीर
केलं

ते कल्लस्यावर समाकान्तरी बायको ती
घरी येतांच म्हणाली—“त्या दिवशी तुम्ही
जमिनदाराच्या इच्छेविद्ध नकार दिलात
ताज कसे काय तुम्ही मान्य केलेत ? ”

उमाकान्त मृगाला 'त्या दिवशी
एकदंष्टा जमिलदार सहिबानी पला विद्वत्
नेमळे होते १२तु आज हाडवरी राजपवर
बापि रंगनाथ दोषानी मलाच विद्वत्
नमामला आगतक. होख खरी पत्त व
माल

बटवट्या

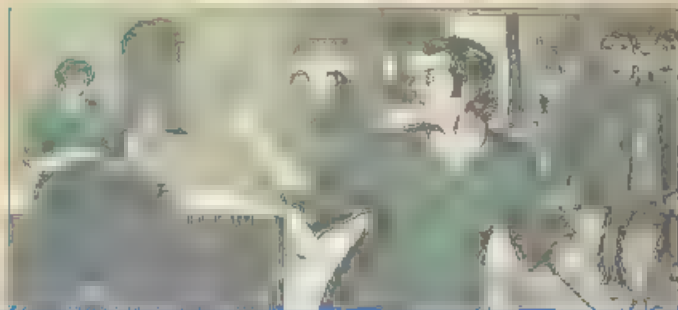
तीसरी रात चांदनेत एक रंग अगळीच पावली. जमिनीत उजळीच बटवट्या हुता
एवढीच झळझळीत राहिली. त्याच ठिकाणी राहिलीच त्याच ठिकाणी राहिलीच.

हे सर्व दूर एका ओंढ्यावर बसून बटु पहात व तेवत होता. आणि तो बटवट्यातून तोच
कस बटु करायचा या विचाराला होता. आणि त्याच ठिकाणी राहिलीच त्याच ठिकाणी राहिलीच.

एवढीच झळझळीत राहिलीच त्याच ठिकाणी राहिलीच त्याच ठिकाणी राहिलीच.
आपल्या आपल्याच झळझळीत राहिलीच त्याच ठिकाणी राहिलीच त्याच ठिकाणी राहिलीच.
आपल्या आपल्याच झळझळीत राहिलीच त्याच ठिकाणी राहिलीच त्याच ठिकाणी राहिलीच.
आपल्या आपल्याच झळझळीत राहिलीच त्याच ठिकाणी राहिलीच त्याच ठिकाणी राहिलीच.

बटवट्या गोष्टी पकडून घेऊन गेला म्हणाला-- 'बटु, इतकं वर्णन पाहून दया येते'
असं म्हणत त्याने जखम झाडून खांद्यावर टाकले आणि धर्मशास्त्राच्या शास्त्राचा विचार घेतला.

धर्मशास्त्रात उल्लेख तीर्थयात्री यांचला आधीच बटुच असा असा असा.

गुस्सही जे गुस्सहीनाही!

बटवट्या काशी येथे राह्य करीत असता
त्याच्याकडे पिंगळ नावाचा एक राज-
प्राहित होता त्याच्या घेहाचा रंग पिंगळ
होता. त्याच्या डोक्याला टक्कल पडलेले
होत व तोड्याने बोलके झालेले होते
त्याचळला. बोटिस्तल नवकारिय नावाने
पिंगळजवळ विद्याभ्यास करीत होता.

राजप्राहित पिंगळ याला एक बहुण
होता त्याचा रंग सुडा पिंगळ होता.
त्याच्या डोक्यालाही टक्कल पडलेले होते
व तोड्याने बोलके झालेले होते. तो सुडा
पिंगळच्यासारखाच प्रतिभावान होता. ते
दोघ भेटुने स्वतःहाला दुसऱ्यापेक्षा मोठा
मस्त झालेले होते. त्याच कारणात
दोघांचे परस्पररात्री फार विमुष्ट होते.
अशात आपल्या भेटण्याची सान कित्येक
वेळा त्यांनी करण्याचा प्रयत्न केला पर-
ंतु त्यांचा अर्थ न होता.

बटवटी पिंगळने आपल्या भेटण्याचा
कांटाच काढून टाकण्याची योजना आंखली.
त्याने राजाकडे जाऊन निवेदन केले
महाराज, आपली काशी नगरी सर्व
भारतात खेष्ट आहे आपण सर्व राज्याच्या-
मध्ये बोर आहात असे असता आपल्या
कितल्याच्या लडाच्या निमित्तो मध्ये दोघ
असणे शिथिली पोष्ट होय. आपल्या
कितल्याच्या दक्षिणद्वारामध्ये काहीतरी चूक
राहून गेलेली आहे ती आपल्या देशाला
अक्षुभ आहे त्यामुळे आपल्या देशाची
अपकोटी सुडा हीध्याची शक्यता आहे
तरी ता दोघ चालविण्यासाठी लवकरात
लवकर उपाय योजना केली पाहिजे.

"ह्या करिता आम्हांला काय करावे
लागेल?" राजास पिंगळला विचारले.

ते वार प्रथम पाडून टाकवे लागले
त्यानंतर चांगले गुंभ असे लावूड आणून एक

हिताला बळी धावत्या आधी मोजली पाहिले।" राजाने आपला विचार सांगितला

आपल्या पुरोहितापशी तत्कारिण नावाचा एक ब्राह्मण शिष्य आहे तो आपल्या गुरूपेक्षा सुद्धा हुषार व चतुर आहे त्याला आपण आपल्या पुरोहिताच्या जागी नेमावे." यंत्र्याने आपली सूचना राजाला निवेदन केली

दुसऱ्या क्षणीच राजाने तत्कारिणाला बोलावणे पाठवले आणि म्हणाला-"तुला आजपर्यंत माझा पुरोहित म्हणून नेमले आहे तू ह्या पिगळ्या शास्त्रबुद्ध तऱ्हेत वळी देऊन त्याला तेथे पुरावे व त्याच्या यडव्यावर ते प्रवेशद्वार उघडे करावे"

त्यानंतर तत्कारिण दक्षिण दाराजवळ गेला तेथे पिगळ्याच यडाचा बळी देण्याच्या पद्धतीप्रमाणे सजवून बांधून आणले होते. त्याला दक्षिण दाराकडे सगळ्या खणला होता. तेथे नेण्यात आले तेथे गुरू व शिष्य दोघही पोहोचले त्यावेळेस

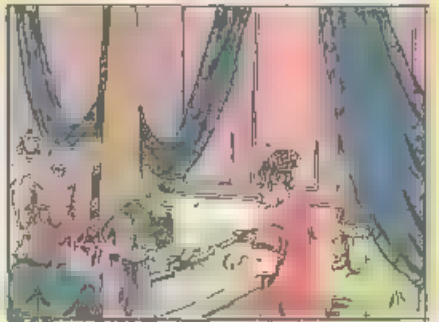
पिगळ छाती बडवून बसत आपल्या शिष्याला म्हणाला-आरे तू या दुसऱ्याकरिता क्षणभरत्या खड्ड्यात मर्याद पुण्यात येत आहे."

"गुरूदेव जो मनुष्य घाईत तऱ्ही चिंतितो त्याला केव्ही तरी असेच म्हात खणल्या खड्ड्यात मरावे लागत तेव्हा आपण काळजी करू नये मी राजाकड जाऊन जसे सांगून येईल की, मध्यरात्री पर्यंत कोणताही चांगला मुहूर्त नाही त्या नंतर तुमचे प्राण कोणती तरी घुनती नसत वाचवीन तत्कारिणने गुरूला हागितल

त्याने सांगितल्या प्रमाणे बळी देण्या करिता अध्वर्यानीनंतरचा मुहूर्त ठेवला आणि त्याच रात्री पिगळ्या देश सोडून दूर निघून जाण्यासाठी ही सांगितले त्याच प्रमाणे पिगळ ती देश सोडून अध्वर्याची निघून गेला त्याच्या जागी एका मेलत्या बकरीला पुसून टाकल व सकाळ व्हायच्या आत तेथे नवीन दाराची स्थापना करण्यात आली

त्याच्या दोन मुलगा होते तरी त्याचे त्याचा भयान जन्माउद्दीन हागज्याच खूप बस हात त्याने आपल्या मुरी बरीबर जेव्हाचा विवाह करून दिला व त्याचा आपला जावई केले त्याला आपल्या वारा प्रदेशाचा एक शासक म्हणून सूचवत पदावर नेमाने अजला तऱ्हीन सुलतानाच्यावर खूप बस व खडा प्रसन्न्याचे तऱ्हाक करीत अस

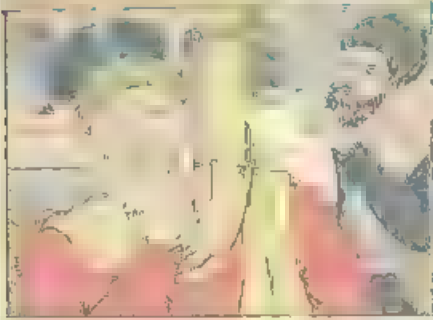

राज्याची हाव

कलाउद्दीन खिलजी यादवच्या मनात पत्नीने दिकारीची वाटा बडवावची त्याच भयानाचे गलाब गंदाच्या सल्लानाची कागळीदे एण यंत्र्याने तेव्हा जवळपुढीत गत्यन संपीकल हा हे बकरीचा अफवा आहे की न-घनचा जैन कोणावर ह्याचा खून होताना करताना हाचा तऱ्हाकरीत १००० मुलगा वाढवत असले

अन्ताउद्दीनला राज्याची क्षम हाव हात त्याने सुलतान जलापुर्दग्या विच गण्याजिनायस सगले प्रसन्न हा देवारी १००००० वाढ करी ह्या नदर हा किल्ला दोनपयार तऱ्हाचे अजिअला जाऊ लागला तेव्हा राजा रामदेव हागने आपला पांजरा मान्य करून अन्ताउद्दीन या खेप सांग मोलवान घात, व रण देऊन त्याच

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..
... ..

[illegible]

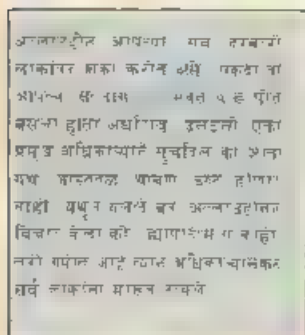
भाजिन भद्र

ए = १ आपल्या आईच्या भांडू समवेत एक मांड संतर्पण करायचे ठरविने आणि
२५ २५ २५ की मनाती लव प्रसंगी जेवणायला हजेरा झाले त्या प्रमाणे लोक माने ही
२५ २५ २५

दक्षिण एव च। साक्षिण अमर्ता तेषां कांक्षी प्रज्ञा जमिन्दराज तौका जल वरिण
 च न काला पातावर तांक्षिण पदार्थ पुरात वाता मृदुल मृदुल काया नये तल कोजो
 म. ए. स्थाव. हव्येकी वीक्ष कृतन सावेन जमिन्दरा साहवांषा आशा वाहे

[illegible]

बाह्यो काही संसृता नाही व त्यात शमभटाला खीर झडली. जेवण झाल्यावर
तुम्हाला त्याकाळी नम्रवदात्मनोरुपे कसे आणि त्यांनी पुढा खीर मागितल्याचे माहितसे

[illegible]

दुसऱ्या विभागा मधील जवळपास
 निशा ठिकाणी बसविल्या जाऊन त्यांचे
 वयस पाहणे चूक नव्हता असे
 जातकरी यांचे मत असलेले पातळ
 करून आणवून ते दुसऱ्या भागा
 मधील सैन्याच्या सर्व ठिकाणी ठेवून
 हलत करून त्यांचा आग शस्त्र

पायांशाली सजून पाहिले तेव्हा अविष्कार
मागेच सर्वांततयाअन्वाये पुष्कळ श्रमदागिण
सापडले. त्यांनी त्यांचे एक नौचके छात
बांधून घेतले व शीघ्रां मुलांवाशेरोबर झुकून
दाखिर पडले. त्याच वेळी सूर्यादय होत
होता

इतकयात नैष तनि चोर समोरुन यंताना
ह्याना दिसले, ह्यानी म्हादंष भटजोना
सुरा वगमविला व म्हाणात—“तुमचा
हातातर्ष ते जोकक व इतर जांडीकुडी
मकाठधाने मळा दे !”

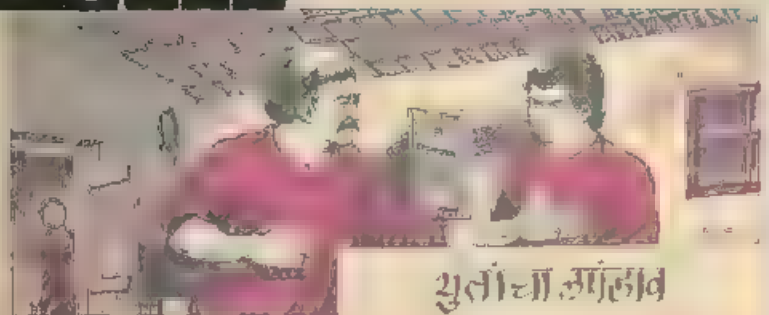
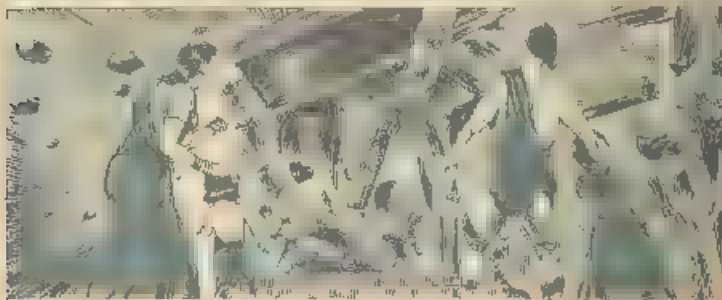
फाटी बिचवांसी देवीचा अनुग्रह झाला
आणि देवीने दिपेंली सेट गावटी चोरांच्या
हातात जात असलेली पाहून महादेव
भटजीला फार फार वाईट वाटले. आपल्या
मघिबांत सुख नाही कसे मनाचे सांवन
करून घंऊत दांगियाचे भाडोळं ते खोरांना
देऊ लागले तेवढ्यात त्यांच्या बायकोने
ते बोचके ओढून घेतले व देवळात फेंकून
दिले त्या सच्ची बोचके मुलं व कातले

व एव द गिन गोपालः। रम्यं नरं
यस्य कः स व प्रदीप्यते हृत्

वी. दामोदर पांडेय जी यांच्या या पुस्तकात
 या विषयावर विस्तृत माहिती देण्यात आली आहे.
 या पुस्तकात या विषयावर विस्तृत माहिती देण्यात
 आली आहे. या पुस्तकात या विषयावर विस्तृत
 माहिती देण्यात आली आहे. या पुस्तकात या
 विषयावर विस्तृत माहिती देण्यात आली आहे.

वसुदेव भक्तो अत्रिका नमस्तो म
महिषी पातून आरचयेचंन झल त्यान
दगः बळला सारलं क्षणि दूक लज्ज
दाविन एका कडवेच वोधन वाचयसेण्या
हातात दन म्हणाल त्या दवीच्य
प्रेरणेच तुला ते दाविन देवळात फक्त
छायाची बुद्धी झाली? नहीतर देवतेचे तें
दर्शनी प्राप्त नसली असलं

नतर महादेव भगवानो व त्याचो
बाणकोन अविकला रुद्धा मविनपुत्रक
नमपकाव केला स तोंच सुताला भक्त
दुसऱ्या गावो तिघत गेलो

ਪ੍ਰੀਤੀਤੀ ਗ੍ਰੰਥ

जंगल ला लपान सभूत नानाच एक
छ ठस गाव हान भवुजा ७ विह
रहा एव शकत हन एक वही
लखन वे पुवन चंगल धमत हन गरु
नकीर जल प्राची नाही असे पाहुन
लक्ष वे त्या बडिलानी व्यापार वृत्ती पंतली
पुन पुनहा पावत सुकसा सभावे
गानवान मरण क्षम मल ला रंग कस्त
की १०६ सभत सवत मल ला

[illegible][illegible]

मार्गावर पईल म्हणून ती योग्य स्थळाची
चवकशी करू लागली ते कळताच लक्ष्म-
जीच्या डोक्यात एक विचार आला.

महर्षिजींच्या घरा शेजारी रामजी पाटील नांवाचा एक शतकरी वृद्धात असे त्याची मुलगी जानकी लहानाच रावत राहत होती असे तिचा भाई वारली होती, म्हणून घरकामाची जबाबदारी जानकीवरच येऊन पडली होती. ती घरकामात फार हुशार निघायची लहानगीत, मान करायचे तर तिच्याशीच असे मुनाशी ठरविले

नंदर लखुजी रामजी पाटलाकडे भेळा
त्याच रामजीच्या मुलीला मागशी घासली
तेव्हा रामजी त्याच्यावर रागावला व
म्हणाला- "तुझ्यासारख्या आंगळी उद्यान-
टप्पूला आपली मूतगी कोण देईल रे?
कापान जी जमीन माग तुझ्यासाठी ठेवली
आहे ती सगळीच म्हाणज परे"

सैपाकधरात काम करतांना बाप लखु-
जीला म्हणाला ते जानकीने मग ऐकले
लखुजी घरी आला, पण त्याला ज्ञाप आली
नाही त्याला आयुष्याचा बीट आला
आणि जंगलात जाऊन कोणत्यातरी हिस
प्राण्याच्या तोडी स्वतःला देऊन त्याने
आत्महत्या करण्याचे ठरविले. तो घळत
विशाला तो सरळ जंगलात पला.

काळीजात तो बुराच बोल जंगलाने
शेला परंतु त्याला कोठे नाच सिंह लाडगा
किवा साधा कोल्हामुडा दिसला नाही
परंतु एका झाडीत कोणीतरी लपटाव
खळत असल्यासारखे दिसले लखुजाचे
पायन सरटले तरी भीर करून तो एका
झाडाआड जाऊन उभा राहिला.

तू मयूर पक्षी व भरी मात
भूत मुलाचे होले अंघ कळत मोठ्याने
ओरवली "मृदुला!" भूमिणीन आरग्या
मुलाच्या डोळ्यावरचे हात काढून घेतले व
तो इतर मुलांना हुडकू लागला.

तो झाडाआडून लपत मुलांना शोधून
लखुजी उभा होता तेथे आला जंगलात
पाहून तो ओरडला.

अश्व लपलंकी भुताची पोरे वावस
आली आणि त्यांनी लखुजीला घेरले
लखुजी इतका घाबरला की वेशद होऊन
आपण पडतो की काय असे त्याला वाटले
भूमिणीन लखुजीकडे आश्चर्याचकित
होऊन पाहिले आणि मुलांना बूर जाऊन
खळायला सांगितले तेवर लखुजीला

म्हणाला ही पक्षाची वेळ असा कळी
जंगलात पाऊल टाकायची हिमत तुला
कशी काय सांगी? तू खरे काम ते बोल
लास तर मी तुला सोडीन, छोट बोललास
तर आयुष्यभर माझी मूल गाडवासायची
तुला वागविलेल

भूमिणी म्हणाली ते ऐकून लखुजीची
हिमत वाढली त्याने निळा तो किली मरीन
आहे हे सांगितले आणि हेसुद्धा सांगितले
की जानकीला तो मागणी घालायला निव्या
बापाकडे ऐला तेव्हा तिच्या बापाले त्याचा
अपमान कसा केला, पुढे आपली बरीबीमूल
कशी कुचबशा होते आहे हे सांगून म्हणाला-
"जर मी श्रीमंत असतो तर रामनाथनं
माझा अपमान करण्याच वावस केले असत

का? जानकीची साक्ष करून होणे अवयव
नसेल तर मी जंगला काय आणि मेलों
काय एकत्र, मी जिवाची भाषा सोडूनच
जंगलाने आलो आहे!"

"अस्स! असे आहे होय? तू कोणच्या
तोडी सांगून साठविले असतेस तर मी
तुझ्याकडे हुंड भरवऊन गाते मसते का
पाठविले?" जने म्हणत भूमिणीने एका
झाडाच्या होळीतून एक चापदघाची पिशवी
काढली. त्या पिशवीत मुठी भरभरून
मोहरा भरल्या आणि ती पिशवी लखुजीच्या
हातात देत ती म्हणाली- "तू खर बोलत
आहेस असे मी मानते तू हे गोने घेऊन
जाऊन तुला पसत पडेलत्या मुलीची कुशल
करत करत घे।

बिंबल्याजो कर्ज

धरपूर धर सोनूशेट नावाचा सावकार होता तो गरजूना कर्ज देऊन त्यांच्या कडून व्याज घेऊन फेरी त्याला आपल्यापासच्या पांच पक्कीस गावातील लोक आंळत तो व्याज जरा जास्तच घेई कजदाराला घट्टन काढी म्हणून अनेक कुंभ धुळला पिठल

एकदा लोकनाथ नावाचा एक माणूस सोनूशेटकडे कर्ज मागण्या आला, त्याला त्याच्या मुलीच्या लग्नासाठी एक हजार रुपये कर्जाकडे हव होते. लोकनाथ धरपूरचाच रहणारा होता, म्हणून सोनूशेटला त्याच्या जमीनजुमऱ्याविषयी चाचली माहिती होती

सोनूशेट म्हणाला-“लोकनाथ, तुझ्या जवळ तू राहतोय त्या झोपडीशिवाय काय आहे रे? तू एक हजार मागतो आहेस मूळ तर सोवूनच दे, व्याजमुखा फंडायची तुझ्या

अगत शक्ती नही मुझ्या लोकांचे किमान सा व सव त्या तर गणार माहा' म्हणून तु माझी कडे कधीत इतरांचे घाल यत्नकाम कज तर दिलच नाही पण माझ्यात आपल्या हातपाया उडान कर्ज देण्या अथवा कर्जाद्वारे लोकनाथाला पार चार्ज वाहक व पारी पल जाल असतो व हल गावक पाटोल मरल

लाक नाथन पात्र कम हेडिंग त्या व्यक्ती आळला प्रसंग त्या न तक्षरत रडत उत्तर लागितल पण स्वभावात च गला होना हावक्याता काही मदत करत आली तर बरत अम त्यात खूप वचर करून लोकनाथकडून त्यास मुचविला आणि म्हणाला- जर का माझा घरतन खयबा आला तर अनेकांचा कायदाच होईर तुकसान कोणाचे हाण मही शेतशर सावकाराला मुझा राग वा घरा पिळक

अथवा एवत पातुशर वणाठाला आठचा पक्षकरी स्थानेन कोही बोलणार इतक्यात लोकनाथ म्हणाला- मा मागण्या मुला त्या लग्नाविषयी तुम्हाला वातायला कि वा त्या काय काय मागयला आता माही पाटोल सहच मला म्हणत की दारबारात येता कायों मित्र आहे, चाला दार हजर स्थय दिलेतर तो माझ्या मुलास सरकारी नोकरी पिल्लून देईल व चालला मद्रास इथय पगार मिळेल तुम्ही मागाल ते व्याज की मागला तगार आहे, तेवढे होळ हजार रुपये दितल सही कृपा होईल सोनूशेट अगवर्थेच कत होऊन दोन मिनिट काहीच बोलला नाही नंतर लोकनाथला पुन्हा

चार दिव्या जगत म मागला मुलचि व नासायशन दाखलाकर स्वतः व पाटोल साहेबांना भेटायला गेला, म्हणाला- 'पाटोलसाहेब, थला तुकतेच कळल वा स्वयंवारत तुमचा कोणी मित्र मोठ्या हुद्यावर आहे तुम्हाला माहीतच आहे की सादकारीच्या घंशात ज्योच देवधव होते म्हणून पाटोल की दरदाराच्या नोकरीत आपला कोणी असला तर बर भी दोन हजार रुपये देतो ही रक्कम बक्षिस समजा माझ्या हुलास वा चिकटवून कोडे तरी! कसे म्हणत सोनूशेटनी दोन हजार रुपयाची थंडी पाटला समोर ठवली पाटलांनी ऐटीत आन हलवीत थंडी सकलली व म्हणाल-“लोक, पाहातो प्रयत्न

इसने 'तुम' का हृदयक माहुर रखा
यला चारसहा महिन वर्षमुढा कागल !
'ते सी तुम'कावर सोडतो' जय
सोपुन सोनुशेठ धरी निघुन गेळ

पाटलांनी दुसऱ्याच दिवशी लोकनाचला
एक हजार वर्षांचे विजय खरलेल एक हजार
आणखी एका शतकयाला कमी व्याजानं
दिलं त्याला बैलजोडी घ्यायला ती
रक्कम हवी होती.

त्यानंतर सोनुशेठ अनेकदा पाटलांच्या
घरी गेले आणि दरवेपेस पाटलाला मादवण
करून देत की त्याच्या मुलाला लोकरिवर
लावून घ्यावे, प्रत्येक वेळी पाटील सोनु
शेठला सांगत की त्याचा मित्र प्रयल
करीत आहे व प्रयलोला यश मिळण्याची
शक्यता आहे थोडा वेळ लागणार

एके वर्ष लोटले पाटलांकडून ज्या शत-
क्याना एक हजारचे कर्जे मागून तेल होते,
त्याने कर्जे फेड करीत म्हटले 'पाटील
साहेब तर्कत समयी तुम्ही मदत केलीत व
ऐन वेळेला बिल विकत घेणे मला शक्य

आहे' असे उत्तर देऊन एक वर्षात त्या
कडून एक हजार तेल घेतले. पाटील
सोनुशेठ यांनी त्याच्या कर्जावर
कोटी अर्ब

त्यानंतर दुसऱ्याच दिवशी पाटलांनी
याच्या घरातून घेतलेले तेल हजार हजार
दिशे व म्हणजे माझ्या मित्रातून लगे
प्रदान केला पाटु काय दाखविले नाही
त्याने हे पैसा घेतले आणि दिले

मानयला पाटलावर सत्य आला या
या महत्वाचे व द वर जे सत्य त्याने
व नरालच अजि कायल केले ते ते
आज पुढे न खाल्ले वर जाही

संजानन भक्तीने वातवर लोकनाच
मदने वर सी सु. भक्तीने सी
अभ्यास पटवले एक वर उदरमण्य
मानत आला पण चरमर त्या भुवनेन
मश दारिद्र्यात जय वरणाळा वर
नऊन हुकमाने चान खाल क

लोकनाच काही उत्तर न द्या हसन
मिमा कर्कत पुढ निघून गेला

गजानन पंडिताच्या घरी कामधेनुसारली
एक दुभती गाय होती. नंद नावाचा
एक माणूस त्या गाईला चारा पाणी घालून
तिचे दूध काढी व गजानन पंडिताला
निर्मळ घाट दूध जागून देई. स्वरकेसरीने
नवला सोम घेऊन त्याने काय करावयाचे
ते त्याला चांगल पडवून ठेवले

गणपतीचतुर्थी पासून अनंतचतुर्वशी
पर्यंतचा गणरात्रसत्र सुरू झाला त्या
उत्सवाला प्रउगी, जावई व नात्यामय भट्ट
सुजाता घऊन जयलच्या कल्याणी नगरी
घऊन यायला गजाननाची मायको गेली
हाती त्यांना बायला उशीर झाला.

गजानन पंडिताचे मायने ऐकण्यासाठी व
मनिलस पान करण्यासाठी दूरहुकन रसिक

शेतें वातापी नगरी बऊ लागल होते
त्या दिवशीच उत्सव प्रारंभ होणार होता.
गजानन पंडिताचं गायन गणपती चतुर्थीला
सुरू होणार होते.

नंदने स्वरकेसरीने सांगितल्याप्रमाणे
पेत्यातल्या पाण्यात ताजे बाणसेले दूध
ओतून तो गजानन पंडिताला दिला

गजानन पंडिताने पेत्यातले पाणी
मिसळलेले दूध पाहिले व बावबर्बकित
होऊन विचारले- 'नदा हे काय रे? आज
पर्यंत तू दुधात कधी पाणी घातले नाहीस."

गजानन पंडिताने विचारताच नंद ओरडून
म्हणाला- "तो गणपती साक्षी आहे जो
दुधात पाणी घालून आणले माझे जो
सापथ घेऊन सांगतो"

पहाती आहेस? शपथ का नाही घेत?"
तंदा धाबल्यासारखा झाला.

दूर उभा असलेला स्वरकेशरी शिष्टा-
सारखा पुढे येऊन म्हणाला—"नाडानुन
निघाल्या बरोबर एवढा राग काठना का
त्याच्यावर? 'हे दे शपथ मानितल सरळ
अस मया चा दिव' विश्रवन घ भयथ'
शिण्याव कारण काय?" असे म्हणत त्याची
समजूत घालीत असल्याचे लक्षात आणत तो

तंदा रक्षक का मानण्याचा असण्याचा
प्रश्न करीत घोर कळत समोरच्या लोकांना
सोन्याच्या गणशमुनीसमोर जळत असलेल्या
दिव्या समोर जाऊन उभा राहिला कापण्या
आवाजात म्हणाला—"मी जर दुष्ट व
पाणी घालून आणले असले तर माझ देहा
हात गळून पडू देत, नाही तर तब म्हणजे
असेल तर माझा मळ पडू दे!" असे
म्हणत त्याने विवा निघाविना आणि उठून
घट्टावरून कळत येवले.

गजानन पंडित यमक हीकत पडत
राहला त्याचा कंठावरोध झाला त्याच्या
सोडावाटे शब्दच फुरवतात.

'ओ ह्यो, येथवर शीष्ट अ की व नी
बाठस!" असं चार माणसं जेवून उभ्या
स्वरकेशरी म्हणाला—"शपथ घे म्हणून
म्हणायचं म्हणजे बट्टा का हो?" तंदा
स्वरकेशरीचा आवाज ओळखून डोळ्यांत

आणि आपण हात जागच्या जागी असल्याचे
प्राप्त धाईपाईत स्वरकेशरी होते तिकडे
घाबला.

त्याच वेळी बालगणेश मठ धावत तेथे
आला व म्हणाला आजावा मा माडानुन
श्रीराम व पत्नी पुढे आले आजी व भोरे
माडानुन पत्नी आले." असे म्हणत त्यान
आवाज कडे पाहिले व निव्वेष्ट उभा
राहिला तेथे जमलेल्या लोकांनी सोपि
तळत एकमेकांवर आणि पडू लागले आणि
काय कर दांडो हात ठेवून ताठ उभा राहून
म्हणाला - 'तंदा, थांब!

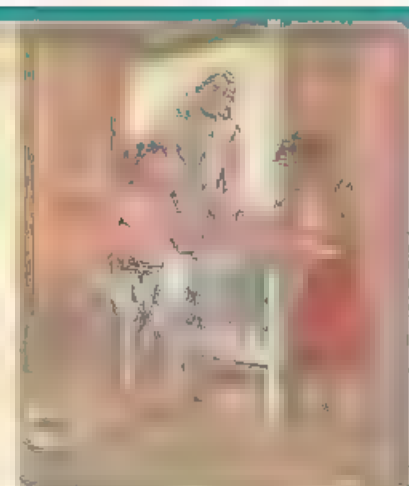
बरोबर दरोबर तिघांमोला तंदा
मानय्य आत्मासारखा जागच्या जागी
शरदा आणि बाकीचे दिवा जेवून उभ्या
वेचून असल्या पाहून शाबरला.

बाल गणेशमठ म्हणाला-"तु दिवा
चापला म ठवलेला नव्हतास असं सात
म्हणत पुन्हा शपथ घेतो."

काही श्वाभवे जाग्या राहिले आणि पुन्हा
शपथ घेत तो उभा राहिला त्यानंतर
स्वरकेशरीने त्याला मानितल.

काही घण्टेसमठ त्याला म्हणाला-
'तंदा मी म्हणतो ती बरोबर शपथ तू असं
म्हण मी जर पाण्यास दुष्ट घालून दिल
पत्नी व माझे दांडो हात गळून पडू
तर शपथ म्हणून दिवा मळव."

आवाजा

तंदाला त्याच्या डोळ्यांवर पांढरापांढरा
पाणी ओतल्यासारखं माल तो धाबरा
कापला कापल्या आवाजात म्हणाला - 'बादा
मी नाही शपथ घेत! या स्वरकेशरींनी
मला साधितल्या सारखं मी पाण्यात दुष्ट
घालून आणले होते दुष्टात पाणी घालून
आणले नव्हतं अशा मी शपथ घेतली होती
माफ करा, मी चुकलो!' असे म्हणत
धाईपाईत जाऊन चांगल्या दुधाचा तांब्या
पेऊन माला व तो बाल गणेशमठच्या
समोर ठेवून पुढे टंकून उभा राहिला.

तेथ जमलेले सर्व लोक हसू लागले पाहून
स्वरकेशरी सर्वांनी लज्जा घेऊन तबून निघ
उला, कित्येक जण त्याच्या शोषार्थ घाबले.

५२

भाळया भावडया लाकांसारकें थो वाणांश-
पथीवर कशा काय हो विश्वास करता ?
आश्चर्याचें वाटूं बुवा.

गजानन पंडितानें जाल्ले गणेशभट्टाला
पांढाशी घट्ट आशेन घेवन घेवन म्हणाल
हाय बवा गणेश असे म्हणून
असतां रस्त्यावर गाडी येऊन थांबली

गजानन पंडितानें होळें उघडून पाहिलें
पण बाल गणेश तव्हता त्याच वेळी बाल
गणेश गाबून उबीं मावन बाहेर गेले
असतल्या मिसळी

गजानन पंडिताच्या येवज्यावर आनंद
बरोबर एक व्योमी लळकली "वणेशा!
असे म्हणत अत्यंत आनंदानें आनंदभरवाच
स्वर काढीत अक्षय्यसारखे ओरडत

गोंड हपवीत पावन मिश्र म्हणाल-
"मुळींगो, तें मातां सांगा प्रथम बाळ
गणेश भट्ट म्हणून आला होता ना कोण
ते ? माशा पाहू !" असे त्यांनी म्हणपाच
मुले म्हणाली- आणखी कोण ? आपला
गणपतीच, बातापी गणपतीच !" त्यांच्या
स्वरांत लोळपांनी ही आपला स्वर मिळ
विला, पावन मिश्र पुन्हां हांशू लागले

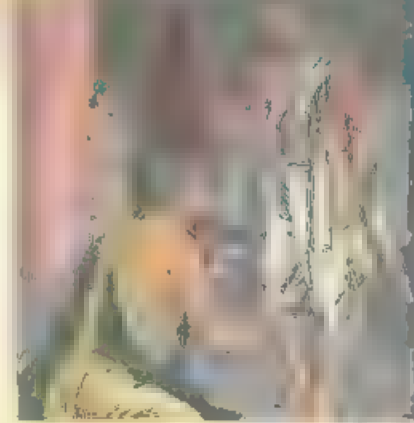
"आजोबा !" असे म्हणत गणेश भट्ट
हात पुळ करून बसत असतां "गणेश !
म्हणत गजानन भट्टने मातवाळ उचलत
घेतलें ब नातवाला म्हणाल- "गणेशा

गणपतीन आशक्यावर अनुपम करून तुम
रूप घडून आला आण आपलें चम रचित
कल्ले ते गजाननाचें वळत आता !" अशे
म्हणून मदीं उलटलेल्या त्या म्हालाच्याने
लढान घुळ्यावरल्या उडया मारायला
सुरवात केली आणि "तांडव नृत्य करीत
गजानन विमिश्रित .." म्हणत गानदोभरी
त्या म्हापायला सुरवात केली. स्थाव्या
त्या गायनाचा प्रतिध्वनी घटेचा आवाज
हात नसां सर्व गावणें उडवूंमारा

गावणें पसरलल्या त्या आनंदमैरवाच्या
स्वगन गन होऊन स्वरकेसरीं धावत
गेली गजानन पंडिताचें पाय धरून
म्हणाला गुरुदेव ! आपण क्षमा केदी
अशे म्हण पयेंत पाय सोडणार नाही

गजानन पंडितानें चट्टविशीं खाली बाकून
स्वरकेसरीं दोन्ही हात धरून उभे केल
त म्हणाल- "स्वरकेसरी ! आपण निमित्त
पाव गजानन ही सर्वे त्या गणपतीची लीला
आहे त-ही संगीत वास्त्याचे प्रथम केल्ले
आहे ना भक्ति व प्रेम घांता म्हत्व देऊन
मनोरम मन निमग्न होऊन गाणे म्हटलें
तय गीत सच्च वशांता पोचल अस
मारा एवढेच आतां मा पुढे सोन्याच्या
आनंदानें सर्वे तुम्याच. हें सर्वे सत्कार
मारा तकाय वाट लागले आहेत मा पुढे मी
गजानन मा तुम कधी गाणें म्हणणार नाही "

आवाजा

जसे म्हणतांच बाल गणेश भट्ट म्हणाला-
'आजोबा !' तुम्ही घरात असून स्वतःच्या
होमखातर गाळ लागलात तर ते माही
चालणार.

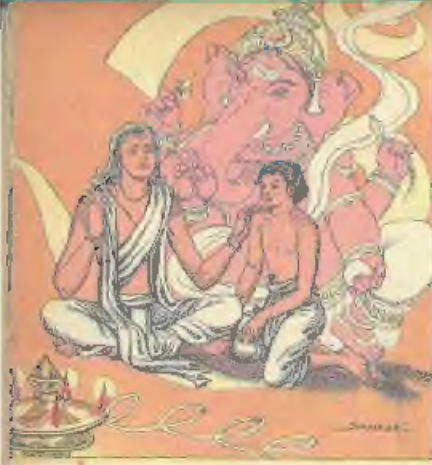
गजानन पंडितानें हात जोडून गणपतीच
नमन केले ब म्हणाले "हे विघ्नहर्त्या
गणनायका ! तू माझ्या नातवाच्या तोंडी जो
उपदेश केलास. आजपर्यंत मी तुझ्या इच्छ-
प्रमाणेंच गायन करीत राहलो यापुढे तुजें
स्तवन करण्यासाठीच गायन करीन एक-
णाच्याच्या हृदयात तू वास कर. तत्कार
समारंभांपासून मात्र मला वोंचव "

तेव्हा स्वरकेसरी म्हणाला- "गुरुदेव !
आपण रचिल्ली भक्ति गीतें आपण म्हणता

तेव्हां बाल गणेशभट्ट जमलल्या सर्व
लोकांकडे पाहून म्हणाला- "पाहिल्यात ! या
घराचा घेणारे आणि धडविणारे सर्व लबाड
आहेत ! शब्द बदलून सत्यावर पाचरुण
चालणारे लबाड आहेत कोळ्याभाळ्या
साकाना कलविणारे कलने लोक आहेत !

"होय रे बाबा ! तू लहान आहेस,
परंतु तू म्हणालास ते बरोबर आहे, सर्वांचे
होळे उघडने !" या शब्दांत मुलाची
प्रशंसा करीत आणि गजानन पंडिताचा
अवरोधलेला कंठ मोकळा झाल्या बद्दल
आनंद मानीत सर्व लोक तेथून निघून गेले

गणेशभट्ट म्हणाला आजोबा ! तुम्ही
इतके मोठे आणि विद्वान आहात ; तरी

त्या इच्छतीने भाषाच्या व्यक्तीसच सुवर्ण मूर्ती
छांमेल. जसा तऱ्हेने तरी आमच्या हृदयात
तुमच्या सारखीच प्रवृत्ति भावना उत्पन्न
होवी असा आशीर्वाद द्यावा!" असे
म्हणत स्वरकेशरीने ओजळ पुढे केली.

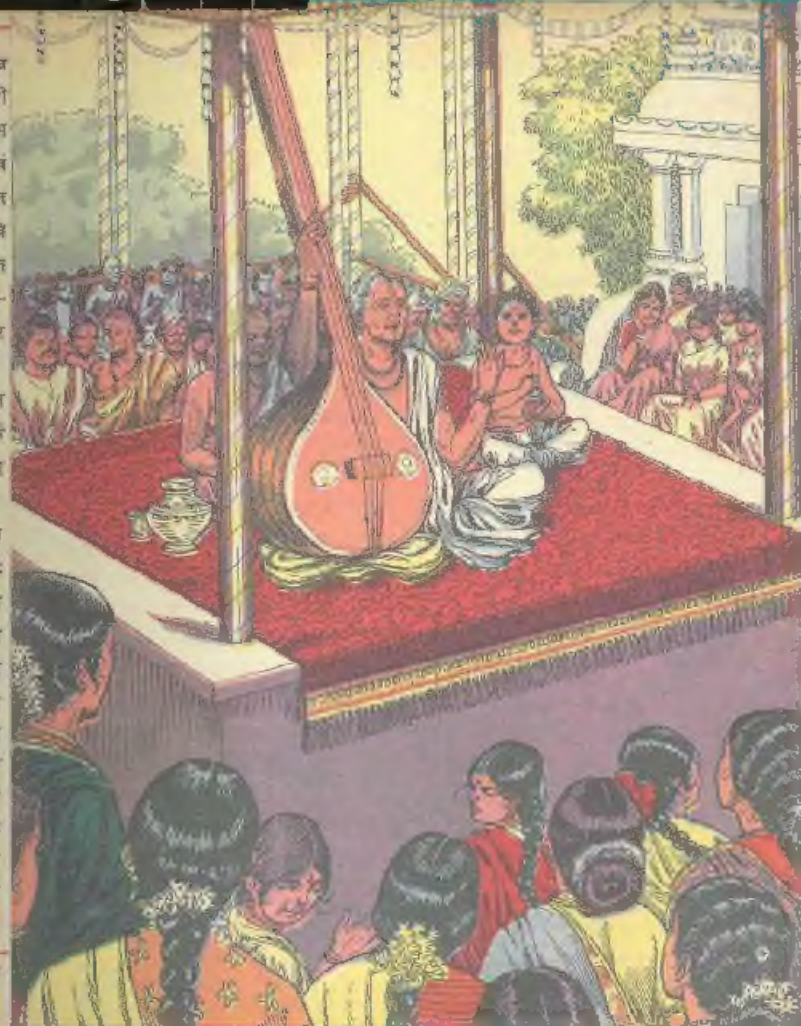
गजानन पंडिताची वध्याबाई पूर्ती
आली. त्या संदर्भात ते तक्रारको म्हणत
असताही त्या दिवशी संध्याकाळी नावापि
गणपतीच्या समोरच्या पटावण्यात एक मोठी
सभा झाली पुष्पमालांनी सजविलेल्या सभा
पीठावर वण्ट्डीपूर्ती उत्सव समारंभ थाटा-
माटाने पार पडला.

गजानन पंडित हात जोडून म्हणाले-
"कित्येक थोर पुरुषांनी संघात आणि-

कविता भक्तीलाच अर्पण केली आणि तोच
सन्मार्ग म्हणून मानले. त्या सर्वांना मी
नमन करतो. माझाही तसाच विश्वास
आहे. त्यातून जास्त माझ्यात स्वतःच
विशेष असे काही नाही." असे सांगून
अनेक राग गुंफून 'रागगुच्छ रागपती'चे
कीर्तनान करीत गजानन पंडिताने प्रस्तुत
केले. ते गायन ऐकत अवतां नृत्य गण-
पतीचे जे स्वरूप श्रोत्यांच्या अंतरपटलावर
अंकित झाले ते सर्वकाळ राहून गेले.

थातापि नगराच्या इतिहासात गजानन
पंडिताने बरिच सुमर्णाभरांनी लिहिले गेले
आहे, असे सांगून पावन मित्राने गजानन
पंडिताची कथा संपविली.

एके दिवशी बरीचशे मुलं व त्यांच्या
पाठीमागे गर्दीकडून उभे राहिलेले मोठे
लोक एका चित्रकाराला लक्षपूर्वक पहात
होते व ते चित्र काय असावे या विषयी
परस्पराना विचारीत होते. त्या चित्रात
एक विचित्र हरिणाचे चित्र होते. ते
हरिणाने घूत असावेसे मागे. त्याच वेळी
पावन मित्रांनी सभा मंडपात पाऊळ
टाकले व मुले वस्त्रुकलेने व कुतूहलाने
हरिणाचे चित्र पहात अस्वस्थाने ओळखले
व म्हणाले-"सुनानी! या वसा, ती कथा
मी सांगतो, ऐका!" असे सांगून वण्ट
सांगू लागले :

इंद्राने सगर चकवर्ती राजाच्या यज्ञासाठी म्हणून सोडलेला घोडा बरला आणि बांधून ठेवला. नूब राजाचा यज्ञ निविघ्न पार पडला नाही. इंद्राने घोडा बोकून नेला.

नूब महाराजांचा मुलगा अस्तेरुपा अभिनंदन नावाच्या मुलाने इंद्राला त्याचा भाग न देता यज्ञाचा आरंभ केला. इंद्राला भयंकर राग आला व त्याने कालाला पीडभर खायला घ्यायला घालून अभिनंदनाचा यज्ञ उध्वंस कर अशी विनंती केली.

काल हा वेळेचा अधिपती. प्राणि-मायाच्या जीवना मरणाचे मूळ कारण कालाला यम धर्मराज असे ही म्हणतात.

कालाने यज्ञपुर्याचे आवाहन केले व अभिनंदनाच्या यज्ञाच्या होमकुंडातून एक महाभयंकर असे प्राणिरूप भूल निर्माण केले. तसे भूल दुर्यो कधीकधी पाहिले किंवा एकले ही नव्हते की त्याच्या विषयी काही माहीत ही नव्हते. म्हणून स्तुतिज नव्यपुं

नगरे सने त्याला पाहून पापकृत यज्ञाले यज्ञवेदिका नष्ट झाली.

अभिनंदन हा यज्ञेशभक्त होता. त्याचे शुद्ध चरित्र म्हणाले—“राजा, मध्ये असे विघ्न येईल बरे समजूनच होमकुंडा समोर गोठे स्वस्तिका पीठ तयार करविले होते. स्वस्तिक हे गणेशाचे चिह्न आहे. गणपतीचे प्रतिरूप म्हणून हळदीची एक गोळी करून स्वस्तिकाच्या केंद्रस्थानी ठेव व तिला नमस्कार कर! ते स्वस्तिक हे विघ्न दूर करील राजाने तसे केले.

रांगोळीने काढलेल्या त्या स्वस्तिक केडातून एका अत्यभूत नाशाचे कोण बाहेर आले व त्या महाभयंकर भूताला जणू काही गिळून टाकले. रांगोळीचे कण मोठ्या उदरासारखे बदलले, कित्येक राक्षसी मुखा त्या भूताच्या सर्वांगावर चढल्या आणि त्याचा नावा घेऊ लागल्या ते भयंकर भूत अभिनीत नडवडा लोळू लागले आणि नागावर्त अदृश्य झाले.

फार प्राचीन काळातील गोष्ट आहे, इराण देशात एक युवराज होता. तो सर्व तऱ्हेने योग्य होता, परंतु चंदावर डांग असतो तथा भितरेपणा त्याच्यात होता. युवराजाला विवाहे वर्षे लागून गेल्यावर त्याचे बडील तारले. म्हणून त्याच्या राज्या-भिकेकाजी तपायी मुद्द झाली.

त्या देशात एक प्रघात होता, जो कोणी युवराज गादीला नायम असे त्याच्या मित्रांनी हुद्द घुन्न करावे लागत असे. युवराजाशी हुद्द घुन्न करण्यासाठी संस्थांनी एक मित्र तयार करून ठेवला. त्या मित्राचा विचार मनात घेताच युवराजाचे हातपाय वारठले. म्हणून उद्यांच राज्याभियंके असल्याचे एकदावर युवराज आपल्या घोंड्यावर बसून मध्यरात्र जवळच्यावर निघाला आणि देवा सोडून विघ्न पाला. युवराज तीन दिवस सतत घोंड्या-वळून जात आणखी एका देशात येऊन पोचला.

त्या देशाचे सृष्टीसौंदर्य अद्भुत होते. गतगुप्ती वृक्ष वनस्पती, नद्या आणि पर्वत यामुळे तो प्रदेश शारव रमणीय दिसत होता. एका बागेी मंडरं वरत असलेली दिसत होती. जवळच एक धनगराचा मूळगा एका बांगुरीवर आनंदाने गाणे वाजवीत होता.

युवराजाने त्याला हाक मारली व त्याची बोळक करून घेतली. रंर तो धनगर युवराजाला आपल्या घन्याकडे बोलावून घेवून गेला. तेथे मालकाने युवराजाला जेवविला घाढले व विचारले—“आपण कोण! कोठले राहणारे?”

“अहो, मी एका देशाचा युवराज आहे. मी आपले नाव नाही सांगणार. परिचित अनेक नसल्याकरणाने मी देशभ्रमण करतो आहे. सृष्टी मी कोठे एकाच जागी

फार खिचत रहावही नाही." मुरराज फार दुःखाने म्हणाला.

"तर मग आपण आमच्याच घरी रहा की! तुम्हाला कोणत्याही वस्तूची उणीव भासू देणार नाही. केव्हांतरी चांगले दिवस येतील!" तो शेतकरी म्हणाला.

मुरराजाने त्या शेतकऱ्याचे आशिष्य स्वीकारले. तो दाररीज घनगराच्या मुलांबरोबर मंदरे चरायला कोठेतरी जंगलात किंवा घनघन्याजमळे जात असे.

एकदा मुरराज मकरांबरीवर डोंगराच्या होकापर्यंत गेला. तेथे पुष्कळ मेंढरेचि कळप व घनगरांची पोरे होती. त्याच वेळी दुकन "सिंह! सिंह!" असा ओरडा ऐकू आला.

घनगरांची सर्व मुले हातात तों उचड करून आली तीं वेकून ओरडा ऐकू आला त्या दिशेला पाहू लागले.

मुरराज ज्या घनगराच्या मुलांबरोबर आला होता तो मुलगा मुरराजाच्या म्हणाला "बल आपण त्या दिशेला दार करू शा!" परंतु मुरराज तर भीतीने गारठला नागचा हळसा देखील नाही. बोंड्याष्ट शब्दही उमटला नाही. तो मुलगा क्षणभरच बांधला व धुक्यामाकुरितां व पांथला मिहाला मारायला पावला.

घोंड्या वेळाने धीर करून मुरराज म्वत का जोर बाचविण्यासाठी झाडावर चढून पानांच्या बांध करून बसला नाही. वेळाने घनगरांची पोरे विजयान्मवाने हलत परतली. त्यांनी मारलेल्या मिहाला उचलून बरीबर आणले होते.

मुरराजाने ते सर्व पाहिले व त्याला त्या मुलांसमोर घायला सुखा साज वाटली. त्या घनगराच्या घोरत जेवढे धांस अहे तेवढे देखील आपल्यात नाही या वट्ट तो जाणव घरांगदा झाला. मेलेल्या मिहाला पाहून त्याचे पाय बरबरे कापत होते. घनगरांची मुले निघून गेल्यावर मुरराज झाडावरून उतरून खाली आला आणि त्या गावात पुन्हा पाऊल न टाकतांच दुसऱ्याच दिशेने निघून गेला.

आणखी तीन दिवस इवाम केव्हावर मुरराज एका वाळवंटाच्या प्रवेशात आला. तेथे एका सैन्याचा पशाव पडलेला होता व त्याचे तंबू वगैरे दिसत होते. त्या सैन्याच्या प्रमुखाने मुरराजाच्या प्रेमाने बोलावून त्याच्या जवळपासच्याच जमिनीवर केसी शेतकऱ्याला त्याने सांगितले होते तसे तो देवा अभय करीत असल्याचे सांगितले व एका दशाचा मुरराज बसल्याचे ही सांगितले.

"आपण आमच्या सैन्यातले एक सैनिक म्हणून राहावे आपल्याला कोणतीही उणीव भासू नये याची आम्ही काळजी वाहू. चांगले दिवस कधी तरी येतीलच." संवापती म्हणाला. मुरराजाने त्या सोयीस होकार दिला.

तेथे त्याला कोणत्याही तऱ्हेचा वाड लागत नाही. परंतु एके दिवशी सर्व सैनिक घोड्यावर बसून निघाले तेव्हा मुरराजाला बरीबर निघावला नागितले. त्याने विचारले—"तुम्ही कोठे निघालात?"

"सैन्याच्या डोंगरात किहू माहेत. त्याची शिकार करायला निघाला आहो. कितीक दिवस यंत्र करावे न लागल्यामुळे भाटत व मांवे दोहोच जोषटपणा येऊ लागला आहे. तो जाण्यासाठी शिकार ही एक उत्तम साधना आहे!" सैनिक मुढोऱ्यातून दपवीत म्हणाले.

मुरराजाला शूटकाच नव्हती. आतां जाणें सागवें होतें. परंतु त्याची छाती पडपडत होती. आत्मरक्षणासाठी सुद्धा सिंहाची झुंज घायला. साहस न करणाऱ्या मुरराजाला, मिहाला कोघन निघालेल्या लोकांना पाहून ते सर्व खरोखर साहसी व शूर असले पाहिजेत असे वाटले.

सैनिक डोंगरात गिरक्या बरोबर मुरराजाने आपल्या घोड्याला दुसऱ्याच दिशेने वळविले. काही दिवस प्रवास केल्यावर तो एका बोठ्या सहसाच येऊन पोहोचला. हेरांच्याकडून त्या दशाच्या राजाला कळले की हा कोणी देशभ्रष्ट झालेला मुरराज आहे. तेव्हा राजाने मुरराजाला

त्या दालताच्या बाहेर भवकर आवाज आला. घडघडत्या छातीने युवराजाने राजकन्येला विचारले—“हा कसला आवाज?”

ती म्हणाली—“काही नाही आमच्या काळ्या नोकराची जांभई आहे!”

युवराजाला वाटले की काळा नोकर म्हणजे कोणी नियो किंवा हवेली असावा. परंतु माणसाला जांभई आली तर इतका मोठा आवाज होतो हे कसो काय आणि असा आवाज करणाऱ्या नोकराला राजकन्या रागावत कशी काय नाही, याने युवराजाला आश्चर्य वाटले.

आणखी काही वेळ बोलत राहिल्यावर राजकन्या म्हणाली—“झोपायची वेळ, झोपा आता, स्वरूप.” आणि तिने दार उघडले. त्याबरोबर युवराजाच्या बोटात ‘घरस’ झाले. दाराबाहेर काळा सिंह होता.

“घाबरू नका! म्हालात तर रावटी जनावरे मिणाऱ्यावरच तुटून पडतात, माहीत आहे ना! हा तर माझा पाळलेला सिंह आहे! मोच त्याची देखरेख करते नेहमी तो माठ्या-बरोबरच हिडतो-फिरतो.” असे सांगत राजकन्येने सिंहाच्या आघाडीवर कुरवाळीत हात फिरविला.

युवराज काही वेळ निश्चेष्ट पडून राहिला. त्यानंतर राजकन्या सिंहालाबरोबर घेऊन निघून गेली.

त्या दिवशी रात्री युवराजाचा झोपच लागला नाही. आपल्याला झोप न येण्याचे कारण असे आहे, सिंह नाही, हे त्याच्या चांगले लक्षात आले. घनगराच्या पोरानी सिंहाचा डार केले. सैनिकांनी सिंहाची जिकार केली. राजकन्येने स्वतः सिंहाला माणसावळले. त्यांना भय वाटले नाही, मला वाटले आहे.

हे काळन्धावर युवराज उजाडायच्या आतच धोड्यावर बसून कोणाला काही सांगितल्याशिवाय स्वदेशीकडे निघाला. युवराजाला परत जाणेला पाहून भंजी तातेबाईक व दरबारी सवानी अत्यानंद झाला.

“मी सिंहाची दंडाला तयार आहे. यावधाक सर्व लयागे करा.” युवराज म्हणाला. दुसऱ्याच दिवशी युवराज व सिंह यांच्या दंडासाठी तयारी करण्यात आली.

युवराज एक काठी पेऊन मैदानात पेऊन उभा राहिला. तेथे सिंहाचा पिंजरा आणण्यात आला आणि सिंहाला बाहेर सोडण्यात आले.

पिंजरा उघडताच एक डरकाळो कोडून सिंह बाहेर उडी मारून मैदानात आला. युवराज बागचा हुकला नाही. सिंह त्याच्या चारीबाजूला घिरट्या घालून त्याच्याजवळ येऊन बसला व युवराजाचे हात चानू लागला. तो वाळलेला सिंह होता. ती गोष्ट सच्चानी युवराजाचा प्रथम सांगितली नव्हती. युवराजाचे धैर्य व माहस सिद्ध झाले.

सर्गेच राज्याभिषेकाची निमंत्रणे राजे राजवाड्याकडे पाठविण्यात आली. भेतकन्याकडे, घनगराच्या मूलाकडे, वाळवंटातल्या सेनापतीकडे, सैनिकांकडे, राजाकडे व त्याच्या मुलीकडे मुद्रा निमंत्रणे पोचली झाली, सर्वलोक आले.

राज्याभिषेक युवराजाला अहेर करण्यात आला, त्यावेळी राजा म्हणाला—“मी इतर काही अहेर आणतंला नाही. मी फक्त मुलीलाच घेऊन आलों आहे तिचा स्वीकार कर.” युवराजाने राजाकन्येशी विवाह केला आणि दीर्घकाळ सुखाने राज्य केले.

